

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra biblických věd

Marie Heinrichová

**Ženy v Ježíšově veřejném působení podle
Lukášova evangelia
(Lk 8,1–3; 10,38–42; 23,49)**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. ThLic. Jaroslav Brož, Th.D., S.S.L

Praha 2016

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15.06.2016

Marie Heinrichová vl. podpis

Bibliografická citace

Ženy v Ježíšově veřejném působení podle Lukášova evangelia [rukopis] : (Lk 8,1–3; 10,38–42; 23,49): rozbor / Marie Heinrichová ; vedoucí práce: Jaroslav Brož -- Praha, 2016. -- 68 s.

Anotace

Diplomová práce se zabývá rozбором tří vybraných úryvků z Evangelia sv. Lukáše - ženám v Ježíšově doprovodu, Marii a Martě a ženám pod křížem. Texty jsou analyzovány v rámci samotných veršů, v návaznosti na celek, do něhož jsou tyto verše zasazeny, i v kontextu celého díla. Lukáš píše o ženách častěji než ostatní evangelisté. Jeho pohled je v tomto směru zcela mimořádný a nadčasový, ženy často líčí pozitivněji než jejich mužské protějšky. Lukášovu nadčasovost, kterou dokládají i citované úryvky, podtrhuje tehdejší chápání rodiny a postavení ženy v řecké, římské nebo židovské společnosti. Vybraná místa Lukášova evangelia, každé svým vlastním způsobem, ukazují důležitou roli žen v Ježíšově veřejném působení. Do Ježíšova společenství, jak zachycuje svatopisec, ženy patří, naslouchají jeho slovům, podporují ho či doprovázejí na jeho cestě až ke kříži. Lukáš se snaží poukázat na význam, který Bůh určil ženě v dějinách spásy.

Klíčová slova

Lukáš, Evangelium, Ježíš, ženy

Abstract

The Diploma thesis „Women in Jesus' public ministry in the Gospel of Luke (Luke 8:1-3; 10:38-42; 23:49)“ analyzes 3 selected extracts from the Gospel of St. Lukas specifically focusing on women. Those accompanied Jesus, Marie and Martha and the women under the cross at the time of his crucifixion. The selected texts have been analyzed individually but also in relationship to their context in the whole Gospel of St. Lukas. Lukas writes about women more often than other Evangelists. His view is in this way completely remarkable and progressive for this time, he describes women more positively than their male counterparts. Lukas progressiveness is demonstrated in small segments of his writing which exemplifies his understanding of the role of women in Grecian, Roman or Jewish societies. Selected extracts from the Gospel of Lukas each, in their own way, show the important role of women in Jesus' public activity. Among Jesus' followers, as has been recorded by Lukas, women belonged to this group they listened to his words, supported him and accompanied him on his way to the cross. Lukas tries to explain the meaning which God intended for women in the history of the path to Salvation.

Keywords

Luke, Gospel, Jesus, woman

Počet znaků (včetně mezer): 119 695

Poděkování

Moje poděkování patří vedoucímu práce doc. ThLic. Jaroslavu Brožovi, Th.D., S.S.L. za odborné vedení, podporu a pomoc. Dále děkuji svému manželovi i synům za pochopení a trpělivost a mým rodičům za jejich lásku a modlitby. Rovněž děkuji Mgr. Ivě Špinlerové za provedení jazykové korektury, Mgr. Marii Švecové a Ing. Květě Hácové a pomoc s anglickým překladem.

Obsah

Úvod.....	6
1. Osoba autora evangelia	7
1.1. Život svatého Lukáše.....	7
1.2. Lukášovy ostatky.....	8
1.3. Písmo	10
1.4. Tradice	11
1.5. Lukáš teolog, historik a spisovatel	12
2. Stručná charakteristika postavení žen v tehdejší	14
2.1. Řecko	14
2.2. Řím	15
2.3. Palestina	16
3. Ženy u sv. Lukáše	18
4. Rozbor vybraných míst	20
4.1. Ženy v Ježíšově doprovodu (Lk 8,1–3).....	20
4.1.1. Synoptická evangelia	20
4.1.2. Zasazení do kontextu evangelia	21
4.1.3. Struktura.....	24
4.1.4. Rozbor veršů	24
4.1.5. Komentář.....	31
4.2. Marie a Marta (Lk 10,38–42).....	37
4.2.1. Synoptická evangelia	37
4.2.2. Zasazení do kontextu evangelia	37
4.2.3. Struktura.....	38
4.2.4. Rozbor veršů	39
4.2.5. Komentář.....	43
4.3. Ženy pod křížem (Lk 23,49)	49
4.3.1. Synoptická evangelia	49
4.3.2. Zasazení do kontextu evangelia	52
4.3.3. Struktura.....	55
4.3.4. Rozbor veršů	55
4.3.5. Komentář.....	57
Závěr	63
Seznam použitých zkratk.....	65
Seznam literatury	67

Úvod

Evangelista Lukáš mě zaujal již v průběhu mého předešlého studia na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové, oboru Náboženská výchova. Svatému Lukášovi a jeho dílu jsem se věnovala i ve své bakalářské práci „Lukáš, křesťan a misionář, teolog a svatopisec“. Svatý Lukáš mě oslovil svojí teologií, svým důrazem na lásku a milosrdenství, svým přístupem k životu, prezentací skutečných hodnot a svojí lidskostí v tom nejlepším slova smyslu. Jeho dílo mě víc než zaujalo a osobně pokládám třetí evangelium a Skutky apoštolů za to nejkrásnější a nejúžasnější, co jsem kdy četla.

Od začátku mě však především fascinoval Lukášův postoj k ženám a vnímání jejich role, které se dle mého názoru značně lišilo od reálného postoje k ženám v tehdejší společnosti. Jako ženu mě toto téma hodně zajímá a budí ve mně mnoho otázek, které jsou aktuální i v dnešní době, hledá-li člověk odpověď po smyslu a cíli svého života. Jak Ježíš vnímal roli ženy? Byl jeho přístup k ženám odlišný od přístupu tehdejší společnosti? Je moje chápání Lukášova nadčasového postoje v tomto směru a důležitost, jakou klade ženám oprávněné? Jaký podíl mají ženy v Ježíšově veřejném působení z pohledu tohoto evangelisty?

Pro svoji diplomovou práci jsem zvolila tři úryvky z třetího evangelia a tyto části se pokusím analyzovat a zhodnotit. Vybrané úryvky jsou určitým reprezentativním vzorkem z celého evangelia a podávají svědectví o ženách, které přijímají Ježíše, starají se o něho nebo se podílejí na Ježíšově pozemském putování. Úryvky spolu v jistém smyslu souvisí a dokládají reakci žen na Boží výzvu, ať již jako členky v Ježíšově doprovodu, hostitelky a posluchačky nebo očitě svědkyně Ježíšova ukřižování. Nasvědčují zvolené části skutečně o jiném Lukášově chápání role žen v tehdejší společnosti? A o jakou roli se jedná? Je to pouze můj subjektivní dojem, nebo byl Lukášův pohled radikálně odlišný? Lze najít odpověď i po dvou tisících letech, jež nás od doby vzniku Lukášova díla dělí? Na to se budu snažit nalézt odpověď ve své diplomové práci.

1. Osoba autora evangelia

V této kapitole se pokusím shrnout všechny údaje, které se mi o svatém Lukášovi podařilo zjistit, které se k tomuto světcovi vztahují a které považuji v rámci své práce za podstatné. Nejprve se zaměřím na údaje o životě svatého Lukáše, zjištění z analýzy jeho ostatků, výpovědi Písma a tradice, které se k Lukášovi vztahují, a tuto kapitolu zakončím stručnou charakteristikou svatého Lukáše jako teologa, historika a spisovatele. Tímto tématem jsem se zabývala i ve své bakalářské práci, na niž v této diplomové práci navazuji.

1.1. Život svatého Lukáše

Svatý Lukáš žil v 1. století po Kristu, podle tradice byl lékař (Kol 4, 14). Pocházel ze syrské Antiochie (dnešní Antakya na řece Orontes¹), ačkoliv některé zdroje uvádějí i řecké Filipy,² a byl Řek³ nebo Syřan⁴. Z Pavlových listů a ze Skutků apoštolů se dovídáme o jeho misijním působení. „Lukáš je jediný nežidovský (pohanský) autor v Novém zákoně.“⁵ Kultivovaná řečtina⁶, sloh a vztah k tradici prozrazují vzdělaného člověka na vysoké literární úrovni.⁷ Svatému Lukášovi je podle legendy⁸ přisuzováno i autorství několika obrazů Panny Marie.⁹

Zprávy o jeho působení po smrti Pavla se různí. Na základě písemného svědectví sv. Epifania hlásal sv. Lukáš evangelium v Dalmácii, Galii, Itálii a Makedonii.

¹ Srov. MÜLLER, Paul Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. str. 19.

² Srov. ALEXANDER, Pat a David. *Průvodce Biblií*. 2. vydání, Praha: Česká biblická společnost, 2009. str. 595.

³ Srov. KLIESCH, Klaus, *Skutky Apoštolů*. 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. str. 11.

⁴ Srov. Knihovna pražské metropolitní kapituly, *Sv. Lukáš a jeho ostatky* [online] [cit.2014-01-27] Dostupné z http://kpmk.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=77:sv-lukas-a-jeho-ostatky&catid=29&Itemid=136&showall=1&limitstart=

⁵ ALEXANDER, Pat a David. *Průvodce Biblií*. str. 643.

⁶ Srov. MÜLLER, Paul Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. str. 16.

⁷ Srov. KLIESCH, Klaus. *Skutky Apoštolů*. str. 11.

⁸ Srov. MÜLLER, Paul Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. str. 20.

⁹ Srov. Knihovna pražské metropolitní kapituly, *Sv. Lukáš a jeho ostatky* [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z http://kpmk.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=77:sv-lukas-a-jeho-ostatky&catid=29&Itemid=136&showall=1&limitstart=

Sv. Řehoř z Nazianzu uvádí Achaj a Symeon Metaphrastes Egypt. Podle řecké tradice měl být sv. Lukáš biskupem v Thébách. Sv. Jeroným a latinský Prolog z 2. století dokládají Lukášovo působení v Boiotii v Achaji.¹⁰

Svatý Lukáš svou pozemskou pouť ukončil v Řecké Achaji (Boeotie), kde ve věku 84 let zemřel¹¹ a pochován byl v Thébách.¹² Tradice mu přiřkla mučednickou smrt (oběšení na olivě), novější badatelé se však přiklánějí k názoru, že zemřel přirozenou smrtí, čemuž by mohl nasvědčovat i výše zmíněný starý Prolog: „...neměl ani ženu, ani děti a zemřel ve věku 84 let v Boiotii, plný Ducha svatého“.¹³ Pro přirozenou smrt hovoří i to, že oběšení zřejmě zavedli v naší civilizaci germánské kmeny, které vyplnili Řím (první přišli Burgundové roku 406). Většina badatelů se v současnosti shoduje, že věšení nepatřilo mezi starověké způsoby popravky a v případech, kdy na toto slovo (v souvislosti s násilným ukončením cizího života, nevztahuje se tedy na Jidáše, který spáchal sebevraždu) narážíme v biblickém textu, by správný překlad měl hovořit o probodnutí.¹⁴

1.2. Lukášovy ostatky

Na konci druhého tisíciletí došlo k analýze a porovnání Lukášových pražských a padovských ostatků nejmodernějšími metodami současné vědy. Antropologickým zkoumáním bylo zjištěno, že lebka uchovávaná v Praze patří ke skeletu uloženému v bazilice sv. Justiny v Padově.¹⁵ Skelet náleží muži vysokého stáří, avšak bez zjistitelných hrubých artrotických změn.¹⁶ Světec měl 163 – 165 cm vysokou středně

¹⁰ Srov. Knihovna pražské metropolitní kapituly, *Sv. Lukáš a jeho ostatky* [online] [cit.2014-01-27] Dostupné z http://kpmk.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=77:sv-lukas-a-jeho-ostatky&catid=29&Itemid=136&showall=1&limitstart=

¹¹ Srov. MÜLLER, Paul Gerghard. *Evangelium sv. Lukáše*. str. 19.

¹² Srov. MATĚJKA, Jan; VLČEK, Emanuel. *Lebka sv. Lukáše z pražské katedrály sv. Víta*, Vesmír 79, 2000/10 [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z <http://www.vesmir.cz/clanek/lebka-sv-lukase-z-prazske-katedraly-sv-vita>

¹³ Srov. MATĚJKA, Jan; VLČEK, Emanuel. *Lebka sv. Lukáše z pražské katedrály sv. Víta*, Vesmír 79, 2000/10 [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z <http://www.vesmir.cz/clanek/lebka-sv-lukase-z-prazske-katedraly-sv-vita>

¹⁴ Srov. POTOČEK, Chaim. *Putování*. 1. vydání, Praha: Argo, 2002, str. 334.

¹⁵ Srov. MATĚJKA, Jan; VLČEK, Emanuel. *Lebka sv. Lukáše z pražské katedrály sv. Víta*, Vesmír 79, 2000/10 [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z <http://www.vesmir.cz/clanek/lebka-sv-lukase-z-prazske-katedraly-sv-vita>

¹⁶ Srov. Knihovna pražské metropolitní kapituly, *Sv. Lukáš a jeho ostatky* [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z http://kpmk.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=77:sv-lukas-a-jeho-ostatky&catid=29&Itemid=136&showall=1&limitstart=

robustní symetrickou postavu. Výjimkou je pouze o 2 cm kratší levá pažní kost.¹⁷ Ze vzorku skalní kosti byla určena krevní skupina 0.¹⁸ „Lebka má dlouhou a úzkou mozkovnu a úzký obličej.“¹⁹ Nalezené zuby a jejich obrus vypovídají o zdravém chrupu a klešťovitém skusu.²⁰ Obličejové kosti se nedochovaly a nelze tedy provést grafickou rekonstrukci světcova obličje.²¹ „Prokázáný vysoký věk a kostra beze stop po násilném poškození během života souhlasí s písemnými zprávami o životě sv. evangelisty Lukáše.“²² Z výsledků analýzy lze konstatovat, že světec se těšil výjimečně dobrému zdraví a zemřel zřejmě přirozenou smrtí v pozeňnaném věku.²³ Pouze „nález svisle rozlomené osifikované štítné chrupavky připouští možnost oběšení“²⁴, tedy jediný tradicí zmíněný způsob mučednické smrti.²⁵ „Výsledky genetického rozboru mitochondriální DNA však ukázaly, že přítomnost regionálního zastoupení zvláštností specifických pro osoby mající syrské rodové kořeny je u tohoto skeletu třikrát větší než v řeckém prostředí.“²⁶ To by mohlo nasvědčovat tomu, že Lukáš zřejmě nebyl ani Řek ani Žid.²⁷

¹⁷ Srov. Knihovna pražské metropolitní kapituly, *Sv. Lukáš a jeho ostatky* [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z http://kpmk.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=77:sv-lukas-a-jeho-ostatky&catid=29&Itemid=136&showall=1&limitstart=

¹⁸ Srov. MATĚJKA, Jan; VLČEK, Emanuel. *Lebka sv. Lukáše z pražské katedrály sv. Víta*, Vesmír 79, 2000/10 [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z <http://www.vesmir.cz/clanek/lebka-sv-lukase-z-prazske-katedraly-sv-vita>

¹⁹ Knihovna pražské metropolitní kapituly, *Sv. Lukáš a jeho ostatky* [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z http://kpmk.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=77:sv-lukas-a-jeho-ostatky&catid=29&Itemid=136&showall=1&limitstart=

²⁰ Srov. MATĚJKA, Jan; VLČEK, Emanuel. *Lebka sv. Lukáše z pražské katedrály sv. Víta*, Vesmír 79, 2000/10 [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z <http://www.vesmir.cz/clanek/lebka-sv-lukase-z-prazske-katedraly-sv-vita>

²¹ Srov. Knihovna pražské metropolitní kapituly, *Sv. Lukáš a jeho ostatky* [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z http://kpmk.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=77:sv-lukas-a-jeho-ostatky&catid=29&Itemid=136&showall=1&limitstart=

²² Knihovna pražské metropolitní kapituly, *Sv. Lukáš a jeho ostatky* [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z http://kpmk.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=77:sv-lukas-a-jeho-ostatky&catid=29&Itemid=136&showall=1&limitstart=

²³ Srov. MATĚJKA, Jan; VLČEK, Emanuel. *Lebka sv. Lukáše z pražské katedrály sv. Víta*, Vesmír 79, 2000/10 [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z <http://www.vesmir.cz/clanek/lebka-sv-lukase-z-prazske-katedraly-sv-vita>

²⁴ Knihovna pražské metropolitní kapituly, *Sv. Lukáš a jeho ostatky* [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z http://kpmk.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=77:sv-lukas-a-jeho-ostatky&catid=29&Itemid=136&showall=1&limitstart=

²⁵ Knihovna pražské metropolitní kapituly, *Sv. Lukáš a jeho ostatky* [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z http://kpmk.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=77:sv-lukas-a-jeho-ostatky&catid=29&Itemid=136&showall=1&limitstart=

²⁶ Knihovna pražské metropolitní kapituly, *Sv. Lukáš a jeho ostatky* [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z http://kpmk.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=77:sv-lukas-a-jeho-ostatky&catid=29&Itemid=136&showall=1&limitstart=

²⁷ Srov. Knihovna pražské metropolitní kapituly, *Sv. Lukáš a jeho ostatky* [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z http://kpmk.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=77:sv-lukas-a-jeho-ostatky&catid=29&Itemid=136&showall=1&limitstart=

1.3. Písmo

Za autora třetího evangelia a Skutků apoštolů je od nepaměti považován Lukáš. Autentičností tohoto údaje tradice se budu ještě zabývat ve druhé kapitole. Bible sama nám o životě Lukáše mnoho neříká. V evangeliu o sobě Lukáš nepíše. Ze Skutků apoštolů se dozvídáme o jeho účasti na misijních cestách ve společnosti Pavla. Ve čtyřech oddílech přechází Lukáš z vyprávění ve 3. osobě do 1. osoby čísla množného.

Poprvé je 1. osoby použito po Pavlově vidění, na základě kterého se začínají chystat na cestu lodí z Troady do Makedonie. Při této druhé Pavlově misijní cestě obrátí Lydii, obchodnici s purpurem z města Thyatir. Lydie, která uvěří v Ježíše Krista, nechá sebe i všechny ze svého domu pokřtít, a poprosí je, aby se stali jejími hosty. Lukáš poté popisuje uzdravení otrokyně (srov. Sk 16,10–18). Podruhé je 1. osobou plurálu popsána pětidenní cesta misionářů z Filip do Troady, kde zůstali týden a Pavel zde vzkřísil z mrtvých mladíka, který se zabil, když vypadl z okna. Z Troady vypluli směrem k Assu přes Mitylény a Samu do Milétu (Sk 20,5–15) a později z Milétu do Jeruzaléma (Sk 21,1–18). I část této cesty do Jeruzaléma uskutečnili po vodě, s několika zastávkami v přístavech Kos, Rhodos, Týr a Ptolemaida. Poté pokračovali pěšky do Cesareje, kde navštívili jáhna Filipa, který měl čtyři dcery, prorokyně. Zde prorok Agabos varoval Pavla před cestou do Jeruzaléma, kam se nakonec dostali a kde byl Pavel zatčen. Poslední vsuvka, ve které je použito 1. osoby množného čísla popisuje strastiplnou cestu Pavla do Říma, zahrnující bouři na moři, ztroskotání a přezimování na Maltě a cestu z Malty do Říma. V Římě, kde Pavel hlásá evangelium, Lukáš Skutky apoštolů končí (Sk 27,1–28).

Lukášovo jméno je zmíněno i v několika Pavlových listech: listu Kolosanům, ve kterém Pavel vyřizuje pozdrav od milovaného lékaře Lukáše (Kol 4,14). V Druhém listu Timoteovi Pavel dokládá svědectví o Lukášově věrnosti, a odvaze když z římského vězení píše: „Jediný Lukáš je se mnou.“ (2 Tm 4,11). Další zmínku najdeme v Listu Filemonovi, v němž je Lukáš jmenován jako jeden z Pavlových spolupracovníků (Fm 24). Na Lukáše, i když to není moc pravděpodobné, by mohl odkazovat i další Pavlův list Římanům, ve kterém mezi své spolupracovníky Pavel řadí i Lucia

(Řím 16,21). Lucius²⁸ by mohla být nepřesná záměna za latinskou podobu jména Lukáš²⁹, kterou je Lucas.³⁰

1.4. Tradice

Ani tradice nám neposkytuje ucelenější údaje z Lukášova života, v podstatě odkazy tradice i písemná svědectví z té doby směřují převážně k Lukášovi jako autorovi 3. evangelia a Skutků a dávají ho do spojitosti s milovaným lékařem a Pavlovým průvodcem.

V 1. polovině 2. století označil Lukáše za autora obou spisů heretik Markion a Justin Martyr se v *Dialogu s Židem Tryfónem* zmiňuje, že Pavlův průvodce Lukáš psal „vzpomínky na Ježíše“. Totéž později uvádí i Muratoriho kánon (okolo 180-200).³¹ Eirénius z Lyonu kolem roku 180 míní (předpokládá), že pisatel 3. evangelia je identický s Lukášem z Pavlova okruhu.³² Tzv. „protimarkovský“ prolog vychází z předpokladu, že autorem je Lukáš, lékař pocházející z Antiochie. Tertullián počátkem 3. století charakterizuje 3. evangelium jako shrnutí evangelia Pavlova. Autorství tohoto evangelia připisuje Lukášovi i nejstarší rukopis s tímto evangelijním textem, Bodmerův Papyrus XIV (označovaným jako P⁷⁵), datovaný do let 175-225.³³ Další svědectví najdeme i u Klementa Alexandrijského (*Stromateis*, česky *Pestré knihy* 5.12) a Eusebia (*Historia Ecclesiastica*, česky *Církevní dějiny* 3.4; 3.24.15).³⁴

²⁸ Lucius z latinského lux - „světlo“ znamená světlý, zářící. Srov. KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude Vaše dítě jmenovat?* 3. vydání, Praha: Academia, nakladatelství AV ČR, 1999. str. 124.

²⁹ Lukáš jméno latinského původu, zkrácenina jména Lucanus, které znamená: „Lukánec, pocházející z Lukánie“. Lukánie byla krajina v jižní Itálii. Srov. KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude Vaše dítě jmenovat?* str. 125.

³⁰ Srov. KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude Vaše dítě jmenovat?* str. 125.

³¹ Srov. CARSON, Donald Arthur; MOO, Douglas J. *Úvod do Nového zákona*. 1. vydání, Praha: Návrat domů, 2008. str. 175-176.

³² Srov. POKORNÝ, Petr; HECKEL, Ulrich. *Úvod do Nového zákona*. 1. vydání, Praha: Vyšehrad, 2013. str. 563-564.

³³ Srov. CARSON, Donald Arthur; MOO, Douglas J. *Úvod do Nového zákona*. str. 175-176.

³⁴ Srov. CARSON, Donald Arthur; MOO, Douglas J. *Úvod do Nového zákona*. str. 252.

1.5. Lukáš teolog, historik a spisovatel

Lukášův smysl pro historii ovlivnil jeho teologické myšlení. Lukášova vědomá pozornost k historii je nejvýraznější z celého Nového zákona. Evangelistova pozornost byla zaměřena „ke vzdálené době autorizujícího zakládajícího dění, vyhledávání starých tradic, vyptávání nositelů tradice a používání písemného materiálu“.³⁵ „Lukáš pokládá za svůj úkol prohlédnout pečlivě a kriticky všechny dostupné zprávy, znovu je seřadit a podat (Lk 1,3)“.³⁶ Záleželo mu na výsledku této činnosti, protože chtěl víru a spásu věřících stavět na spolehlivém základě.³⁷ „Lukáš s oblibou uvádí historické souvislosti a návaznosti.“³⁸ Jeho teologie byla také do značné míry formována archaickými představami.³⁹ „Chtěl se orientovat podle pravěku víry, pro něj autoritativního, protože dovedl více než jeho křesťanští současníci myslet historicky“.⁴⁰

Co se samotné tvorby textu týče, musíme si uvědomit několik zásadních skutečností: autor byl omezen velikostí jednoho svitku, látku si musel dopředu rozvrhnout a celou knihu „sepsat“ v hlavě, a to do těch nejmenších detailů. Lukáš měl jasnou představu, kolik textu se na jeden svitek vejde, což možná svědčí o tom, že evangelium nemusela být jeho prvotina a s psaním měl jistou zkušenost. Lukáš tedy musel mít veškeré informace a poznatky dopředu pečlivě utříděné v paměti, celý text, každé slovo. V dnešní době snadné dostupnosti knih, různých zdrojů informací, poznámkových bloků, počítačů a světla si sotva dokážeme představit jeho nesnadné podmínky. Už to svědčí o jeho genialitě.

Lukášovo dílo potvrzuje také hodnotu lidské kultury tím, jak krásně je utvořené. Evangelista, jehož literárním řemeslem je vyprávění, úhledně a kreativně využívá forem helenistické literatury.⁴¹ Lukáš vytvořil hodně „krátkých, přesně definovaných epizod,

³⁵ HENGEL, Martin. *Evangelista Lukáš, první křesťanský dějepisec*. str. 79.

³⁶ HENGEL, Martin. *Evangelista Lukáš, první křesťanský dějepisec*. str. 16.

³⁷ Srov. HENGEL, Martin. *Evangelista Lukáš, první křesťanský dějepisec*. str. 16.

³⁸ HENGEL, Martin. *Evangelista Lukáš, první křesťanský dějepisec*. str. 16.

³⁹ Srov. HENGEL, Martin. *Evangelista Lukáš, první křesťanský dějepisec*. str. 79.

⁴⁰ HENGEL, Martin. *Evangelista Lukáš, první křesťanský dějepisec*. str. 79.

⁴¹ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. str. 14-30.

které uvádějí čtenáře do bohatého světa obraznosti.⁴² „Lidské symboly jsou adekvátními nástroji radostné zvěsti o Bohu.“⁴³

⁴² JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 14.

⁴³ JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 30.

2. Stručná charakteristika postavení žen v tehdejší

Lukášův pohled na ženy je zcela mimořádný a nadčasový. Pro Lukáše není žena méněcennou podřadnou bytostí, podřízenou muži. On vidí v ženě plnohodnotného člověka, rovnocenného muži, a nejen to, žen si váží a jsou v jeho evangeliu líčeny mnohdy lépe (pozitivněji) než jejich protějšky. Abychom viděli Lukášovu nadčasovost v tomto pohledu, je důležité podívat se, jak se vyvíjelo chápání rodiny a jaké bylo postavení ženy antické a židovské společnosti. V této kapitole nejde o detailní zpracování dané problematiky, jedná se o stručný popis, který situaci žen vystihuje.

2.1. Řecko

Řecká agrární společnost přikládala rodině (řecky „oikia“ = doslova „dům“ zde chápaný jako rodina) výjimečný význam. Rodina byla chápána jako spolek osob, jehož hlavou a pánem (kyrios) byl svobodný občan – otec. Do tohoto společenství patřila nejen jeho zákonná manželka a jejich děti, ale též osoby na rodině závislé a otroci. Rodina byla hospodářským a existenčním základem pro všechny lidi, kteří spolu žili pod jednou střechou, a které spojoval domácí kult a společné náboženské úkony.⁴⁴ Zachování oiku bylo prioritou a projevovalo se i v zajištění mužských potomků a v dědickém právu. V případě, že zemřelý zanechal jako dědičku pouze dceru, musela se provdat za nejbližšího příbuzného svého otce a zplodit s ním dědice, aby se zabránilo zániku oiku. Kyrios měl mimo jiné i právo přijmout nebo odložit dítě narozené v řádném manželství.⁴⁵

⁴⁴ Srov. REBENICH, Stefan. *Antika*. 1. vydání, Velké Bílovice: TeMi CZ, s. r. o., 2006. str. 32.

⁴⁵ Srov. Kolektiv autorů pod vedením SVOBODY, Ludvíka. *Encyklopedie antiky*. 1. vydání, Praha: Academia, 1973. str. 431-432.

2.2. Řím

Podobná byla situace i v římském světě. Starořímská rodina (*familia*) zahrnovala otce, který byl její hlavou, matku s dětmi a otroky. Otec měl právo nad životem a smrtí členů rodiny a pouze on měl plnou způsobilost k právům, všichni ostatní byli nesvéprávní.⁴⁶

V novozákonní době ještě nebyla rodina na řecko-římském západě chápána jako posvátný pokrevní svazek, nýbrž přetrvává chápání rodiny jako „společenství“ lidí jednoho domu, v jejímž čele stál opět otec, který rozhodoval o všech věcech – své ženě, dětech, služebnictvu, otrocích, propuštěncích. Jeho moc však již nebyla neomezená, ale svým způsobem podléhala veřejné kontrole (morálce). Dům byl součástí veřejného i společenského života, neznamenal uzavřený soukromý prostor.⁴⁷

V helénistické době, když došlo ke zrušení *oiku*, se ženám dostalo větší svobody pohybu i lepšího vzdělání. Politická práva v této době sice ženy neměly, ale v oblasti sociální a právní nabyly značné samostatnosti. Po punských a makedonských válkách, během nichž byly ženy nuceny se o sebe samy postarat a jednat, se právní postavení žen uvolnilo. Od 1. století před Kr. mohly ženy nabýt vlastního dispozičního práva, což jim umožňovalo spravovat svůj majetek či z vlastní vůle zrušit manželství. Staly se tak v mnoha směrech rovnoprávnými s muži. Ženy především z vyšších společenských vrstev se i vzděláním přiblížily mužům. Některé se věnovaly studiu historie, řecké filosofie a jejich samostatnost se projevila také v náboženské sféře. Na rozšíření křesťanství měly ženy ze všech společenských vrstev značný podíl.⁴⁸ Přesto ženy, i když pocházely ze vznešených rodin a měly značný majetek a neformální vliv, nemohly vykonávat žádný veřejný úřad, neboť nebyly plnoprávními občany a byly počítány k ne-elitě.⁴⁹

⁴⁶ Srov. Kolektiv autorů pod vedením SVOBODY Ludvíka. *Encyklopedie antiky*. str. 190.

⁴⁷ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. 1. vydání, Praha: Karolinum, 2008. str. 99.

⁴⁸ Srov. Kolektiv autorů pod vedením SVOBODY Ludvíka. *Encyklopedie antiky*. str. 700.

⁴⁹ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. str. 116.

2.3. Palestina

V Palestině byla v době Druhého chrámu (obnovený Jeruzalémský chrám, který stál od roku 515 př. Kr. a zničen byl Římany roku 70 po Kr.⁵⁰) mnohem více zdůrazněna podřízená role ženy (ženám je v chrámě vyhrazeno samostatné nádvoří, oddělené od nádvoří mužů patnácti stupni, což v době Prvního chrámu nebylo).⁵¹ Pro židovské ženy v tomto období platila nejrůznější omezení.⁵² „Ve městech například zřídka kdy opouštěly dům, a když šly do synagogy nebo nakupovat či prodat zboží, nosily těžké závoje. Na venkově sice pracovaly venku a také nosily vodu, avšak nikdy ne bez dohledu.“⁵³ Židovské dívky nechodily do školy. Ani se nevzdělávaly, tak jako muži, v rámci synagogálních bohoslužeb. Vyučování bylo činností, která byla ženám zapovězena, stejně jako vyslovení požehnání při rodinném jídle.⁵⁴ Nebyly ani počítány mezi plnoprávné účastníky bohoslužby. Žena byla mnohdy negativně hodnocena především jako sexuální bytost, svůdkyně a při menstruaci a po porodu platila za nečistou.⁵⁵ Žádný židovský muž by neoslovil ženu, kterou neznal, neboť nehovořit se ženami bylo znakem zbožnosti.⁵⁶ Jak byly ženy dobově ceněny, ukazuje výčet „ženy, otroci, děti“, z něhož je patrné, že stály v jedné řadě s neplnoprávnými členy domácnosti a byly ve všem podřízeny mužům.⁵⁷ Před vstupem do manželství patřily svým otcům, poté, co se vdaly, manželům, na vdovy pak dohlíželi jejich synové. Jakýkoliv manželský slib mohl jejich manžel zrušit. Ženy dokonce nemohly vystupovat ani jako svědkyně u soudu. O nízké váze jejich postavení v manželství svědčí fakt, že jejich manžel si mohl vzít ještě druhou ženu nebo si vydržovat milenkou či se s ní z jakéhokoliv důvodu rozvést. Ženy mohly rozvodu dosáhnout pouze v případě, že se jim podařilo dokázat, že jsou zanedbávány.⁵⁸ Výmluvná je také každodenní modlitba obsahující slova chvály: „Požehnaný buď Hospodin, který mne neučinil ženou.“⁵⁹ (Podle mého názoru není podoba s modlitbou farizeje v Lk 18, 11 čistě náhodná.) Hodnocení ženy pak výrazně záleželo na tom, zda porodila děti, především mužského

⁵⁰ Srov. KEENE, Michael. *Bible kapesní průvodce*. 1. vydání, Praha: Biblion, 201. str. 154.

⁵¹ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. str. 151-154.

⁵² Srov. ALEXANDER, Pat a David. *Průvodce Biblií*. 2. vydání, Praha: Česká biblická společnost, 2009, str. 589.

⁵³ ALEXANDER, Pat a David. *Průvodce Biblií*. str. 589.

⁵⁴ Srov. ALEXANDER, Pat a David. *Průvodce Biblií*. str. 589.

⁵⁵ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. str. 151-154.

⁵⁶ Srov. ALEXANDER, Pat a David. *Průvodce Biblií*. str. 589.

⁵⁷ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. str. 151-154.

⁵⁸ Srov. ALEXANDER, Pat a David. *Průvodce Biblií*. str. 589.

⁵⁹ Srov. ALEXANDER, Pat a David. *Průvodce Biblií*. str. 589.

pohlaví. V domácnosti hrála žena – matka důležitou a společensky vysoce hodnocenou úlohu, mezi její každodenní činnosti patřilo mletí mouky, pečení, vaření, zpracování mléka, nošení vody, výroba tkanin, předení, barvení, tkaní a výchova dětí.⁶⁰

⁶⁰ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. str. 151-154.

3. Ženy u sv. Lukáše

„Lukáš ženě připisuje v dějinách spásy takový význam, jaký jí přísluší od Boha.“⁶¹
Ve většině jeho příběhů skutečně hrají roli ženy.

Zcela jedinečným způsobem je v Lukášově díle vyobrazena Panna Maria. Některé poznámky v jeho evangeliu naznačují, že mohl přímo čerpat z údajů od Panny Marie (srov. Lk 2,19; Lk 2,51), průkazné to však není. Lukášovo znázornění Ježíšovy matky vynikne, zvláště porovnáme-li jeho evangelium s dalšími autory Nového zákona. Pavel zmiňuje Marii pouze jednou: „Když se však naplnil stanovený čas, poslal Bůh svého Syna, narozeného z ženy...“ (Gal 4,4–6), přičemž je patrné, že důraz klade na něco jiného a neuvádí ani její jméno. Marek se ve svém evangeliu vysloveně Pannou Marií také nezabývá. Matouš na začátku evangelia uvádí Marii jako matku Ježíše Krista, ale příjemcem zjevení anděla a iniciativa je přisouzena jejímu snoubenci Josefovi (srov. Mt 1,18–25; 2,1–23), což plně odpovídá chápání podřadného postavení žen v tehdejší společnosti. V evangeliu sv. Jana se Panna Maria objevuje na dvou místech – na svatbě v Káni Galilejské (srov. Jan 2,1–12) a pod křížem (srov. Jan 19,25–27). Výraznou ženskou postavou je i Alžběta, manželka kněze Zachariáše a matka Jana Křtitele (Lk 1,5–7; 24–26; 36; 40–45; 56–61). Další žena, o které se svatý Lukáš zmiňuje je prorokyně Anna (Lk 2,36–38).

Z Markova evangelia přejímá svatý Lukáš příběh o uzdravení Petrovy tchyně (Lk 4,38–39), o ženě trpící krvácením a o vzkříšení Jairovy dcery (Lk 8,40–56), slovo o pohoršlivém jednání vůči vdovám (Lk 20,47) a příběh o příkladné oběti vdovy (Lk 21,1–4).

Jen od svatého Lukáše se dozvídáme o vzkříšení jediného syna vdovy (Lk 7,11–17), o Ježíšovi a hříšnici (Lk 7,36–50), o uzdravení shrbené ženy (Lk 13,10–17), podobenství o ztracené minci (Lk 15,8–10), o soudci a vdově (Lk 18,1–8). Lukáš se také zmiňuje o ženách v Ježíšově doprovodu (Lk 8,1–3) a snaží se ukázat, že Ježíš je povznesen nad předsudky a zvyklosti své doby (bylo velmi pohoršlivé, když kazatelé

⁶¹ KLIESH, Klaus, *Skutky Apoštolů*. str. 30.

měli ženy ve svém doprovodu). Pro svatého Lukáše je samozřejmé,⁶² „že se k Ježíšovi přidávají i ženy. Neboť ten, kdo byl Ježíšem uzdraven, osvobozen a vykoupen, patří k jeho společenství naplno a se všemi právy – ostatní odlišnosti jsou druhořadé.“⁶³ Ježíš tak boří konvence a jeho chování k ženám ostře kontrastuje s postojem tehdejší společnosti. Pouze evangelista Lukáš mezi synoptiky vypráví příběh o Marii a Martě (srov. Lk 10,38–42), který dokazuje, že Ježíš jako jediný rabín má mezi svými učedníky i ženy.⁶⁴

„Ve Skutcích apoštolů tato linie pokračuje.“⁶⁵ Ženy patří k prvopočátkům církve a ve Sk 1,14 jsou výslovně uvedeny, obchodnice Lydie dává k dispozici svůj dům (srov. Sk 16,14–15), Petr vzkřísí učednici Tabitu (srov. Sk 9,36–42), v Tesalonice se k misionářům připojují ženy z významných rodin (srov. Sk 17,4). Ženy jsou adresátkami misie (srov. Sk 16,13)⁶⁶ a Lukáš svým záznamem skutečnosti, že posluchačkami byly pouze ženy, ukazuje na jejich velký význam v prvotní církvi. Lukášovo časté zdůrazňování významné role žen v prvotní církvi, svědčí o jeho zálibě nepřecházet tento fakt mlčením.⁶⁷ Rovnoprávnost muže a ženy před Bohem Lukáš dokazuje na příkladu Ananiáše a Safíry. Oba lhali a oba za lhaní čekali stejný osud (srov. Sk 5,1–11).

⁶² Srov. KLIESCH, Klaus, *Skutky Apoštolů*. str. 30.

⁶³ KLIESCH, Klaus, *Skutky Apoštolů*. str. 30.

⁶⁴ Srov. ALEXANDER, Pat a David. *Průvodce Biblií*. str. 589.

⁶⁵ KLIESCH, Klaus, *Skutky Apoštolů*. str. 30.

⁶⁶ Srov. KLIESCH, Klaus, *Skutky Apoštolů*. str. 30.

⁶⁷ Srov. KLIESCH, Klaus, *Skutky Apoštolů*. str. 97.

4. Rozbor vybraných míst

Úryvky (Lk 8,1–3; 10,38–42; 23,49), které jsem si pro svůj rozbor vybrala, mají společný pohled na ženy jako následovnice Ježíše. Každý úryvek se pokusím porovnat s podobnými místy v synoptických evangeliích, nastínit jeho zasazení do kontextu Lukášova evangelia, načrtnout jeho strukturu, rozebrat vlastní verše po jednotlivých menších úsecích nebo slovech, v závěru doplním komentář ke každému danému úryvku. Stěžejními podklady budou hlavně Nový zákon, a to především Lukášovo evangelium, komentáře ke třetímu evangeliu, biblický slovník a slovník biblické teologie.

4.1. Ženy v Ježíšově doprovodu (Lk 8,1–3)

Potom Ježíš procházel městy a vesnicemi a přinášel radostnou zvěst o Božím království; bylo s ním dvanáct učedníků a některé ženy uzdravené od zlých duchů a nemocí: Marie, zvaná Magdalská, z níž vyhnal sedm démonů, Jana, žena Herodova správce Chuzy, Zuzana a mnohé jiné, které se o ně ze svých prostředků staraly.

4.1.1. Synoptická evangelia

Při sepisování svého díla použil Lukáš Markovo evangelium, pramen Q a své vlastní písemné i ústní prameny. Verš 1–3 osmé kapitoly patří do tzv. „malé vsuvky“, což je text v rozsahu Lk 6,20–8,3.⁶⁸ Tuto látku tedy sv. Lukáš nepřevzal z Markova evangelia, i když většinu z ní najdeme v Evangeliu sv. Matouše. Verš 1–3 pochází z Lukášova vlastního zdroje a v této formě paralelně se ani u Marka, ani u Matouše nevyskytují. Zprávu o tom, že Ježíš chodil po celé Galileji, najdeme u Matouše (Mt 4,23) i Marka (Mk 1,39). U Matouše (Mt 27,55–56) najdeme zmínku o ženách, které zpozřdálí přihlížely ukřižování Ježíše. Byly to ženy, které provázely Ježíše z Galileje, aby se o něj staraly. Podobně informuje i Marek (Mk 15,40–41) o ženách sledujících ukřižování,

⁶⁸ Srov. MÜLLER, Paul Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. str. 13-15.

byly to ženy, které Ježíše provázely a staraly se o něj, když byl v Galileji, a mnohé jiné, které se s ním vydaly z Jeruzaléma. Oba evangelisté některé ženy uvádějí jmenovitě. Lukáš však tím, že ženy řadí bezprostředně za dvanáct učedníků, zdůrazňuje jejich důležitou roli a neomezuje se jen na pouhé konstatování.

Zdá se, že pro vytvoření této perikopy Lukáš spojil různé historické elementy. Je zde vliv Lukáše (Lk 4,43–44) v pozadí vidíme použití zdrojů z Marka (Mk 1,38–39, 3,14 a možná i Mk 15,40–41). To poslední je nejisté jen proto, že Lukáš má jiný příběh než Marek (Mk 15,40–41), ze kterého sestavil seznam žen, které doprovázely Ježíše, a rozsah přesahu této tradice s Markem (Mk 15,40–41) je nejistý. Lukáš vychází ve svém seznamu z žen, které doprovázely Ježíše, z historie odlišné od Marka (Mk 15,40–41).⁶⁹

4.1.2. Zasazení do kontextu evangelia

Bezprostředně tomuto textu předchází příběh o setkání Ježíše s hříšnicí v domě farizea Šimona (Lk 7,36–50). V širším kontextu můžeme vidět, že jím končí Lukášova „malá vsuvka“, která začíná čtyřmi blahoslavenstvími (Lk 6,20–23) následovanými čtyřmi protipóly, čtyřmi běda (Lk 6,24–26). Avšak ani zde bych neviděla začátek celku, do kterého uvedené verše patří. Tím by mohl z logiky věci být již první verš čtvrté kapitoly pojednávající o počátku Ježíšovy veřejné činnosti. Ježíš zahajuje svou činnost kázáním v nazaretské synagoze, kde čte pasáž z proroka Izaiáše⁷⁰, a při tomto vystoupení vyhlásí naplnění očekávání spojeného s milostivým létem⁷¹. Po tomto

⁶⁹ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:20*, Nashville: Thomas Nelson Publisher, 1989. str. 366-367.

⁷⁰ Z textu z Izaiáše (Iz 61,1nn) vyplývá, že Ježíš byl poslán zvěstovat evangelium o Božím království chudým, vězněným, slepým, utiskovaným, a jim je podle Lukášova podání určeno Ježíšovo zaslíbení ve čtyřech blahoslavenstvích (Lk 6,20–23). Názorné rozvedení tohoto postoje nalezneme například v Lk 14,12–14, v podobenství o hostině (Lk 14,21) nebo o boháči a Lazarovi (Lk 16,19–31). Celkově Lukáš ve svém evangeliu ukazuje Ježíšovu starost o tyto lidi na okraji společnosti, s nimiž je Ježíš neustále ve styku.⁷⁰ Jsou to chudí (např. Lk 1,46–55; 4,18; 7,22; 21,1–4), hříšníci (např. Lk 5,27–32; 7,29.34; 7,36–50; 15,1–2; 19,7) a ženy.

⁷¹ Srov. L 4,16-22. srov. Iz 61,1. Milostivé léto se opakovalo každých 50 let a vyznačovalo se tím, že docházelo k navrácení, restituci majetku „V tomto milostivém létě se každý vrátí ke svému vlastnictví.“ (Lv 25,13) Tento zákon měl uchovat svobodu získanou při odchodu z Egypta (každý izraelský syn ji mohl znovu nabyt, pakliže ji předtím ztratil) a také se mělo zamezit tomu, aby majetky nepřešly do vlastnictví navždy (vlastníkem půdy je jedině Bůh). Srov. DEBERGÉ, Pierre. *Peníze v Bibli*. str. 65.

kázání, které nekončí pro Ježíše právě úspěšně (Lk 4,16–30)⁷², informuje svatý Lukáš o uzdravení posedlého nečistým duchem (Lk 4,31–36 - zde Lukáš poprvé spojuje Ježíšovo učení s uzdravením), o uzdravení Šimonovy tchyně soužené silnou horečkou (Lk 4,38–39) a o uzdravení dalších nemocných (Lk 40–41), které Ježíš vykonal v Kafarnaum, a zvěst o něm se šířila po kraji (Lk 4,37). U Šimonovy tchyně je pro rozbor daných veršů zajímavé povšimnout si, že je zde uzdravení spojené s obsluhováním u stolu (sloveso *diakoneó*), které svatý Lukáš užívá i u žen zbavených nemocí a zlých duchů, které následují Ježíše a jeho učedníky a pečují o ně. Jde tedy o stejný motiv či model reakce.

Následuje vysvětlení Ježíšova putování - i ostatním městům byl poslán zvěstovat Boží království (Lk 4,42–44). Pátá kapitola začíná vyprávěním o povolání rybářů (Lk 5,1–11). Evangelium dále hovoří o uzdravení malomocného (Lk 5,12–14), přestože Ježíš přikazuje vyléčenému o tomto zázraku mlčet, zvěst o něm se stále šíří a přicházejí k němu celé zástupy, aby o něm slyšely a byly uzdraveny (Lk 5,15–16). Další část textu opět spojuje Ježíšovo učení s uzdravováním, dávané navíc do souvislosti s vírou, a poprvé čteme i o odpuštění hříchů, jež Ježíš učiní před vlastním vyléčením ochrnutého; vlastní uzdravení tak doprovází chvála Boha a úžas, který padl na všechny přítomné (Lk 5,17–26). V následujícím textu, jak by se dalo nadneseně říct, uvádí Ježíš některé věci na „pravou míru“, a to ať se jedná o případ celníka Leviho, který Ježíši vystrojí hostinu ve svém domě (Lk 5,27–32), chápání půstu (Lk 5,33–39) nebo nařízení vztahujících se k sobotě: sběr klasů pro utišení hladu (Lk 6,1–5), uzdravení člověka s odumřelou rukou, prezentované jako konání dobra (Lk 6,6–11). Ve verších 12–16 šesté kapitoly zaznamenává Lukáš vyvolení dvanácti s důrazem na Ježíšovu modlitbu, která tomuto rozhodnutí předchází. Možná i proto, aby byl Ježíš svému Otci blíž, vystupuje před touto volbou na horu. Část Matoušova Kázání na hoře, kterou více či méně nacházíme u svatého Lukáše ve zbytku šesté kapitoly (Lk 6,17–49), byla zakomponována do promluvy Ježíše k velikému množství lidí na rovině, kam sestoupil spolu s vyvolenými dvanácti učedníky. Dozvídáme se, že všichni tito lidé přišli, aby

⁷² Jedná se, jako v další většině případů, o exegeticky velmi hutný text, jehož rozbor není předmětem mé diplomové práce. Přesto je velmi zajímavé, že Lukáš začíná Ježíšovo veřejné působení téměř fiaskem, a to i navzdory tomu, že o událostech v Kafarnaumu, na které se nazaretští odvolávají, hovoří až následující verše. Pokud ovšem Ježíš do Kafarnaum nešel z Nazareta opět. Na tuto skutečnost upozorňuje ve své knize i C. M. Martini (Srov. MARTINI, Carlo Maria. *Hlásatel evanjelia u Lukáša*. 1. vydání, Bratislava: Serafin, 2009, str. 19-21). Proč bylo pro sv. Lukáše tolik důležité zařadit Ježíšův neúspěch ve své domovině právě na začátek?

Ježíše slyšeli a byli uzdraveni ze svých nemocí i od nečistých duchů, všichni se ho snažili dotknout, protože z něho vyzařovala moc, která uzdravovala (Lk 6,17–19). Na příkladu čtyř blahoslavenství a čtyř běda vidíme jistou záměnu rolí, kterou svatopisec napadá lidskou spokojenost a jistotu. Lukáš svým dílem napadá lidskou spokojenost a jistotu (čtyři „běda vám“ – Lk 6, 24–26, které platí všem, kteří již mají svou útěchu ve společnosti a nepotřebují Boha, naopak chudí, což jsou ti, kteří jsou odvrženi podle lidských měřítek, ale přijímají Ježíše, jsou Bohu milí).⁷³ V navazující řeči k davům Ježíš posluchače nabádá k lásce k nepřátelům, toleranci, odpuštění. Člověka prozradí či usvědčí jeho skutky: dobrý člověk stejně jako dobrý strom nesl dobré plody, které špatný strom a špatný člověk nedává (Lk 6,27–46). Ježíšovo kázání svatý Lukáš uzavírá podobenstvím o dvou stavitelích, na kterém evangelista dokládá potřebu jít do hloubky a pracovat na své víře i svém životě (Lk 6,47–49). Dále Lukáš řadí dva Ježíšovy zázraky – uzdravení setníkova otroka, které se děje na dálku a pro víru jeho pána (Lk 7,1–10), a vzkříšení jediného syna naimské vdovy (Lk 7,11–17). Zvěst o Ježíši se rozšířila a donesla až k Janu Křtiteli, který vyslal své učedníky s otázkou k Ježíši, zdali on je ten, který má přijít. Ježíš odpovídá a poukazuje na své činy (Lk 7,18–23). Další verše svědčí o tom, jak je někdy těžké otevřít srdce a mysl některých lidí, zde zákoníků a farizeů (Lk 7,24–35), na příkladu lkající hřišnice v domě farizeje Šimona, pak Lukáš ilustruje přímou úměrnost mezi odpuštěním a láskou i záchranu, kterou plodí víra (Lk 7,36–50).

Lukáš má svoje vyprávění propracované a koncepčně promyšlené a postupně gradující. Ježíš činí zázraky, zvěst o něm se šíří a stále více lidí k němu přichází. Modelů reakcí na Ježíše představuje evangelista několik: farizeové a zákoníci většinou na Ježíše pohlížejí s rostoucími obavami, nevolí a záští; zástupy lidí touží Ježíše spatřit a slyšet, protože tito lidé chtějí být primárně uzdraveni, zbaveni svých neduhů, nebo jen prostě potřebují ukojit svou zvědavost a někteří Ježíše následují na jeho cestě. Vidíme, že evangelista si takto připravil půdu pro podobenství o rozsévači (Lk 8,4–8), které následuje po verších 1–3 osmé kapitoly. Před výkladem významu tohoto podobenství (Lk 8,11–18) se dozvídáme i o účelu takového způsobu řeči (Lk 8,9–10). Na příkladu zrnka a povrchu, na které dopadne, ukazuje Ježíš důležitost spojení mezi slyšením slova

⁷³ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. 1.vydání, Praha: Paulínky, 2011. str. 30.

a jednáním podle něho, důležitost lidské vytrvalosti a víry. Ti, kdo tak činí, jsou Ježíšova rodina (Lk 8,19–21).

Zde bych zasazení předmětných veršů 1–3 do kontextu Lukášova evangelia zakončila.

4.1.3. Struktura

Struktura vybraných veršů je poměrně obtížná vzhledem k délce. Úryvek tvoří pouze jedno souvětí a to jak v řeckém textu, tak i v ekumenickém překladu. Svatý Lukáš je však minimalista, který dokáže v jedné větě stručně popsat široký děj, což ukazuje i tady. Souvětí je obsahově velmi bohaté, rozdělila bych je do čtyř částí, tedy trochu jinak, než jak je dělí verše, ze kterých zde vycházet nebudu.

1. Ježíšovo putování a přinášení radostné zvěsti
2. Doprovod dvanácti učedníků
3. Doprovod žen
4. Péče a podpora žen

Při tomto pohledu vidíme jistou podobnost mezi 1. a 4. částí a zároveň mezi 2. a 3. částí. Ježíš chodí městy a vesnicemi, aby se starostlivostí sobě vlastní zvěstoval Boží království, stejně jako ženy doprovázející Ježíše se staraly o něho a jeho učedníky a i tím napomáhaly jeho dílu. Ony jsou určitou paralelou k učedníkům putujícím s Ježíšem.

4.1.4. Rozbor veršů

„**Potom Ježíš procházel městy a vesnicemi**“ – v doslovném překladu „stalo se“ + *kai* + sloveso je často používaný lukanismus. Toto slovní spojení používá pouze Lukáš v Novém zákoně a to celkem šestkrát. "Procházel" se objevuje se jinde v Novém zákoně jen ve Skutcích apoštolů (Sk 17,1). V množném čísle Lukáš používá znovu idiom

"městy a vesnicemi." v Lk 13,22.⁷⁴ „Procházením jeho cest“ je pak v řečtině přesný smysl slovesa chodil.⁷⁵

Ježíš putuje „kolem dokola, od města k městu, od vesnice k vesnici, prochází všemi cestami, kudy chodí lidé, aby se s nimi Ježíš mohl setkat.“⁷⁶ Ježíš důkladně, neúnavně a systematicky hledá v celém Izraeli, zjevuje starostlivost své lásky a touhu setkat se s člověkem. Jak čteme ve Skutcích apoštolů: „... Ježíš procházel zemí, všem pomáhal a uzdravoval všechny, kteří byli v moci ďáblů...“ (Sk 10,38). To je model misionářského života jeho učedníků.⁷⁷

V Ježíšově době se cestovalo lodí, pěšky, vozem, na koni, ale i na oslech, dromedárech a velbloudech. Dopravní prostředek byl odvislý od podnětu, terénu a sociálního postavení cestujícího. Cestování představovalo namáhavou a často nákladnou a nebezpečnou záležitost, ať už šlo o překonání vzdálenosti cestou po vodě nebo po souši. Vedle rozmarů počasí hrozilo i přepadení od loupežníků nebo únos od pirátů, proto s sebou cestující nosili, pokud to šlo, málo peněz. Po pevnině se zpravidla cestovalo pouze ve dne, k přenocování se používaly hostince nebo soukromě provozované noclehárny, které však měly špatnou pověst (nabízely například služby prostitutek). Navzdory vybudované silniční síti bylo cestování po souši zdlouhavé – na koni nebo v rychlém cestovním voze se dalo za den urazit zhruba 75 km. Zeměpisné mapy neexistovaly, což vzdělaná elita mohla nahradit bohatou cestopisnou literaturou, která skýtala poučení o pozoruhodných místech a krajích, navštěvovaných již od 4. století před Kristem.⁷⁸

Shrneme-li uvedené poznatky, vidíme, že misijní činnost a šíření křesťanství „až na samý konec světa“ bylo velmi namáhavé, nepohodlné, vyžadovalo sebezapření a bylo spojené se značnými riziky, které podstupovaly i ženy doprovázející Ježíše.

a přinášel radostnou zvěst o Božím království – toto slovní spojení je u svatého Lukáše oblíbené.⁷⁹ Zde už potřetí spojuje Lukáš výraz „kázal a hlásal“ (v předešlých

⁷⁴ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:20*. str. 365.

⁷⁵ Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. str. 238.

⁷⁶ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. str. 238.

⁷⁷ Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáš*. str. 238.

⁷⁸ Srov. REBENICH, Stefan. *Antika*. 1. vydání, Velké Bílovice: TeMi CZ, s. r. o., 2006. str. 121- 122.

⁷⁹ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:2.*, str. 365.

případech to bylo v Lk 4,18 a Lk 4,43–44) a definuje tím Ježíšovo prorocké poslání a zasazuje ho do souvislosti podobenství o rozsévači, které následuje za tímto textem.⁸⁰

Kázáním v Novém zákoně je rozuměno veřejné vyhlášení křesťanství nekřesťanskému světu. Nejedná se o náboženský projev pro uzavřenou skupinu zasvěcených, ale o veřejné hlásání Božího vykupitelského díla v Ježíši Kristu.⁸¹ Cílem Ježíše Krista je přinést a šířit tuto radostnou zvěst. Božím královstvím je podle Lk 7,21–23 Ježíš sám a přijmout ho znamená nepohoršovat se nad ním (Lk 7,23), ale uznat ho jako Boží dar.⁸² Ježíš ztotožňuje svoje poslání s jeho příchodem a vším, co k němu patří – opustit všechno pro Boží království (Lk 18,29) je totéž jako opustit všechno pro Ježíšovo jméno (Mt 19,29). Zároveň ujišťuje učedníky, že jim udělí království stejně jako Otec jemu (Lk 22,29–30). Ježíš však zůstával za svého pozemského života zdrženlivý ke spojování titulu „král“ s jeho osobou. Přijímá jej, zbavený politického nádechu, až když to odpovídá prorockým slibům SZ, aby se ukázalo, že jeho království nepochází z tohoto světa (Mt 21,1–11).⁸³

bylo s ním dvanáct učedníků – „výraz (*syn autó*) připomíná Markovo první ustanovení o Dvanácti: „aby byli s ním“ (Mk 3,14).“⁸⁴ V evangeliích se apoštolové běžně označují termínem „Dvanáct“, neboť právě dvanáct mužů si Ježíš vyvolil z okruhu svých následovníků (např. „Lk 6,12–16), aby byli s ním, kázali; jím také dal moc a sílu uzdravovat, léčit nemoci, vyhánět demony⁸⁵ (např. Lk 9,1–2). Číslovka dvanáct se dává do souvislostí s Božím záměrem vyvolení – rok má 12 měsíců, v Izraeli, Božím lidu, bylo 12 kmenů, Ježíš si vybral 12 apoštolů.⁸⁶

a některé ženy uzdravené od zlých duchů a nemocí – v kapitole 7,21 se hovoří o tom, jak Ježíš uzdravoval od neduhů a zlých duchů. Zde se může jednat o narážku na tuto skutečnost. Za povšimnutí stojí, že už dříve spojuje Ježíšovo kázání a uzdravování (např. Lk 6,18–19).⁸⁷

⁸⁰ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 151.

⁸¹ Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. 1. vydání, Praha: Návrat domů, 1996. str. 489.

⁸² Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. str. 238.

⁸³ LÉON-DUFOUR, Xavier a kolektiv, *Slovník biblické teologie*. 2. vydání (reprint 1. českého vydání, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím 1981), 2003. str. 186.

⁸⁴ JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 151.

⁸⁵ Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 44–45.

⁸⁶ Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 137.

⁸⁷ JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 151.

Exorcizmus je brán jako druh léčby a v Lukášově evangeliu se s ním setkáváme už v Lk 4,40 (nemocné trpícími rozličnými neduhy Ježíš uzdravuje vkládáním rukou). V Witheringtonově překladu (ZNW 70 [1979] 245), „démoni špatnosti a nemoci“ mají obdobu v částečné paralele v Lukášovi Lk 13,11, ale je třeba mít cit pro odlišení „zla“, které není možné překonat. Lukáš nezmiňuje léčbu kterékoliv z těchto žen.⁸⁸

Marie, zvaná Magdalská - jméno Magdalská je odvozeno zřejmě od galilejského městečka Magdaly.⁸⁹ Místo, kde byla Magdala, je neznámé, i když by to mohlo být Tarichaeae, město na západním pobřeží Galilejského moře, jehož jméno v dřívějším rabínském textu se objevuje jako *Migdál nunayyá*.⁹⁰ Pojmenování Magdalská se vyskytuje pouze na tomto místě.⁹¹ U Marka (Mk 15,40–47; 16,1–8), Matouše (Mt 27,55–61; 28,1–7) i Jana (Jan 19,25; 20,1–18) je Marie z Magdaly (popř. Marie Magdalská u Jana) jednou z žen přítomných Ježíšovu ukřižování a těch, které šly k Ježíšovu hrobu zaopatřit jeho tělo a jimž se zjevil Boží posel, aby jim řekl o Ježíšově zmrtvýchvstání. Marie Magdaléna je jediná, kterou zmiňují všichni evangelisté jako svědkyni Ježíšova ukřižování. Zůstává v blízkosti kříže i přesto, že mnozí Ježíšovi následovníci utekli. Jan ji zachycuje pod křížem vedle Ježíšovy matky (Jan 19,25). Ona byla u toho, když Josef z Arimatie zařídil uložení Ježíšova mrtvého těla do hrobu. Poté šla domů, aby připravila vonné oleje pro balzamování Ježíšova těla a v neděli byla první u hrobu (např. Lk 23,55–10). U Lukáše je Marie z Magdaly také jednou z žen, které se dozvěděly o Ježíšově vzkříšení a oznámí to apoštolům (Lk 24,10).

Pokud je v evangeliích zmíněna některá z žen podporujících Ježíše, většinou se v krátkém výčtu objeví i Máří Magdaléna, mnohdy je její jméno uvedeno i na prvním místě. To by mohlo naznačovat její vedoucí postavení ve skupině.⁹² Umístění Máří Magdalény v čele seznamu (viz. Mk 15,40; 47; 16,1) jí náleží pravděpodobně z důvodu jejího prominentního postavení jako první svědkyně zmrtvýchvstání (Jan 20,1–18; Mt 28:1, 9–10).⁹³

Text nezavdává důvod k tomu, aby Marie zvaná Magdalská byla ztotožňována s hříšnicí z předchozí epizody.⁹⁴ Kdyby Lukáš věděl, že hříšnice ze sedmé kapitoly je totožná s Máří Magdalénou, proč by toto spojení neupřesnil důrazněji?⁹⁵

⁸⁸ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:20*, str. 366.

⁸⁹ Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 586.

⁹⁰ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:20*. str. 366.

⁹¹ Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 586.

⁹² Srov. ALEXANDER, Pat a David. str. 641.

⁹³ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:2.*, str. 366.

⁹⁴ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 151.

z níž vyhnal sedm démonů – o démonech v NZ na rozdíl od SZ nacházíme mnoho zmínek. Ve SZ jsou jako démoni označována nepravá božstva, jimž čas od času Izrael sloužil, avšak SZ nemá o tento předmět velký zájem a oddílů, které se tomuto tématu věnují, je málo. NZ označuje démonem duchovní bytost, nepřátelskou Bohu i člověku. V evangeliích se často setkáváme s lidmi posedlými demony a důsledky posedlosti jsou různé – Lukáš je specifikuje například jako němotu (Lk 11,14), pobyt mezi hroby a odpor k oblečení (Lk 8,27), křeče, křik a pěna kolem úst (Lk 9,39). Dnes panuje názor, že posedlostí démonem byl vyjádřen stav, kterým lidé tehdy popisovali nemoc nebo šílenství. Evangelia však rozlišují mezi nemocí a posedlostí. Ve SZ, Skutcích apoštolů a v epištolách není mnoho zmínek o démonské posedlosti. Zdá se tedy, že jde o fenomén spojený s počátkem Ježíšova veřejného působení, a jako takové ho lze vykládat jako vzplanutí démonského protiventství proti Kristovu vykupitelskému dílu. Evangelia přinášejí svědectví o Ježíšově neustálém konfliktu se zlými duchy. Vyhánět tyto bytosti z lidí nebylo vůbec snadné a toto konání vyžadovalo nadpřirozenou moc. Ježíšova moc pramenila z Ducha Svatého a podělil se o ni se svými následovníky (Lk 9,1).⁹⁶

Nelze přesně říct, co tito démoni působili.⁹⁷ „Sedm má v Písmu výsadní postavení mezi posvátnými čísly a souvisí s dokončením, naplněním a dokonalostí.“⁹⁸ Číslo "sedm" také ukazuje na kritický, demonizovaný stav (Lk 11,24–26).⁹⁹ Zde je vyjádřením pro úplnou posedlost, kterou těchto sedm démonů Marii Magdaléně působí.¹⁰⁰

Jana, žena Herodova správce Chuzy – jméno Jana je hebrejského původu, jedná se o ženskou podobu mužského jména Jan a znamená „bůh je milostivý“, popř. „bohem daný, milostivý boží dar“.¹⁰¹ Jana byla jednou z žen, které byly přítomné ukřižování Ježíše Krista, a stala se jedním z prvních svědků jeho vzkříšení, které i oznámila apoštolům (Lk 23,49–24,10). Jinak je Jana neznámá, ale její začlenění mezi tři jmenované ženy v Lukášovi (Lk 24,10) je příčinou toho, že ta třetí, jmenovaná

⁹⁵ Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 586.

⁹⁶ Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 156-157.

⁹⁷ Srov. MÜLLER, Paul Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. str. 81.

⁹⁸ Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 136.

⁹⁹ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:20*. str. 366.

¹⁰⁰ Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 137.

¹⁰¹ Srov. KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude Vaše dítě jmenovat?*. str. 238.

v korespondujícím Markově seznamu (Salome), byla vynechána (Mk, 15,40-41). Jana je s největší pravděpodobností zmíněna, protože jako manželka Herodova správce je zámožnou osobou. Svatý Lukáš tak pohotově zmiňuje skutečnost, že křesťanský vliv pronikl do vysokých míst (viz. Sk 13,26–39; 13,1; 7, 12; 18,8; 19,31; atd.). To může být odpovědné za to, že Lukáš dává přednost tomuto seznamu a používá jej přednostně před dostupným Markovým (Mk 15,40–41). Zmínka o Herodově správci také dobře zapadá do úlohy Heroda později v sekci (Lk 9,7–8). Vdaná žena Jana zřejmě cestuje s Ježíšovou skupinou, vzdálená od svého manžela a naplňuje tak opuštění blízké osoby pro Boží království, jak to uvádí Lk 18,29.¹⁰² „Její manžel Chúza byl správcem Heroda Antipy. Zda pečoval o Herodovu domácnost nebo působil jako vládní úředník, není jisté.“¹⁰³ Chuza je jinak neznámý, ale toto jméno se objevuje na nápiscích v aramejštině.¹⁰⁴

Herodes Antipas byl nejschopnějším synem Heroda Velikého a zdědil galilejská a perejská území království svého otce. V Písmu je zmiňován především v souvislosti s uvězněním a popravou Jana Křtitele (Mk 6,14–28). V Evangelii sv. Lukáše se o Herodovi jednou Ježíš zmínil jako o „té lišce“ (Lk 13,31–32) a dále je zde zachyceno Antipasovo krátké setkání s Ježíšem před jeho ukřižováním (Lk 23,7–11).¹⁰⁵

Zuzana – jméno Zuzana je také hebrejského původu a znamená „lilie“.¹⁰⁶ O ženě tohoto jména není nic bližšího známo.¹⁰⁷ Svatý Lukáš ji zmiňuje jen na tomto místě.

I když se Zuzana neobjevuje nikde jinde v Novém zákoně, musela mít nějaký význam v dřívější církvi. Hengel („Maria Magdalena,“ 248-51) ukazuje, že seznamy NZ naznačují pořadí, ale nenabízejí žádný adekvátní základ pro uspořádání seznamu pro údajně neslučitelná tvrzení o významu a prestiži v rané křesťanské komunitě. V současném uspořádání přidání neurčeného počtu dalších žen, které sdílely stejnou zkušenost (také v Lk 24,10) má jakékoliv jejich umístění stejný význam a jmenování musí být uděláno ne pro nějaká privilegia, ale podle svědectví skutečných svědků (Dt.19,15; Sk 1,21–22).¹⁰⁸

¹⁰² Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:20*. str. 366.

¹⁰³ Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 384.

¹⁰⁴ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:20*. str. 366.

¹⁰⁵ Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 287.

¹⁰⁶ Srov. KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude Vaše dítě jmenovat?*. str. 312.

¹⁰⁷ Srov. MÜLLER, Paul Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. str. 81.

¹⁰⁸ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:20*. str. 366-367.

a mnohé jiné, které se o ně ze svých prostředků staraly – Není jasné, zda „mnoho jiných“ opravdu zakusilo léčbu od Ježíše nebo ne, ani jestli podporující skupina sestávala ze všech těch žen nebo pouze z „mnoha jiných“.¹⁰⁹

Sloveso *diakoneó* (starat se) používá Lukáš ve verších Lk 4,39; 10,40; 12,7; 17,8 ve smyslu „obsluhovat u stolu“ nebo „dohlížet na pohostinství“. Zde je odkaz na *hyparchonta* (majetek) použitý Lukášem ve verších Lk 11,21; 12,15.33.44; 14,33; 16,1.14; 19,8, který dokládá finanční podporu poskytnutou těmito ženami Ježíši a dvanácti apoštolům.¹¹⁰ „Poskytovat někomu“ je pro *diakoneó* příliš neosobní a naproti tomu význam stručného výrazu „služba u stolu“ je příliš úzký, zvláště s následujícím „z vlastních prostředků“. „Pečování o jejich potřeby“ je možná nejlepší, „ze svých vlastních prostředků“, může být Lukášovo vlastní vylepšení, protože Markovi (Mk 15,41) chybí toto rozšíření a v Novém zákoně pouze Lukáš (Lk 12,15; Sk 4,32) používá dativ s *hyparchont* „prostředky“/ „vlastnictvím“/ „jmění“. Lukáš se opakovaně zaobírá využitím něčích "prostředků" (Lk 12,15–21,33–34; 14,33; 16,9; 19,8; atd.). Obdobně v židovství existují ženy podporující rabíny a jejich stoupence ze svých vlastních peněz, majetku, potravin, ale ženy v Ježíšově skupině jsou daleko těsněji zapojeny do práce, kterou se Ježíš zabývá.¹¹¹ Co se samotného majetku týká, svatý Lukáš na několika místech třetího evangelia a Skutků apoštolů bohatství až nekompromisně kritizuje, přesto přikládá velký význam pronikání křesťanství do vyšších a vznešených vrstev. Ukazuje tak, že s bohatstvím lze zacházet i konstruktivně, a předkládá tři způsoby takového jednání: část majetku odevzdat (jak vidíme i zde), majetku se zříct (srov. Lk 5,11–28) nebo mít majetek společný (srov. Sk 2,42–47; 4,32–35).¹¹² Učedníci pak mají upřímnost následování Ježíše dokázat správným nakládáním s penězi (např. Lk 12,31–34).¹¹³

¹⁰⁹ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:20*. str. 366-367.

¹¹⁰ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 152.

¹¹¹ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:20*. str. 367.

¹¹² Srov. THEIßEN, Gerd. *Úvod do Nového zákona*. 1. vydání, Jihlava: Mlýn, 2008. str. 81-2.

¹¹³ Srov. CARSON, Donald Arthur; MOO Douglas J. *Úvod do Nového zákona*. str. 190.

4.1.5. Komentář

Poslední epizoda malé vsuvky je Lukášovým shrnutím Ježíšova galilejského působení, které se odráží v Lk 4,40–44. Verše 1a-b a 2a zde zmiňují details, které jsou použité v jeho obecném působení v kapitole čtyři. Důležitý rozdíl mezi tímto shrnutím a shrnutím dřívějším je spojení s dvěma skupinami Ježíšových následovníků: 12 (už jmenovitě uvedenými v Lk 6,13–16) a některými ženami, tři z nich jsou přímo uvedené jménem mezi mnoha dalšími. Z této pasáže je dobře patrné, jak Lukáš komponuje jako celek. Jak J. M. Creed poukazuje, pasáž obsahuje mnoho slov a frází typických pro Lukáše.¹¹⁴

Z veršů 1 a 2 osmé kapitoly je patrné, že k nejužším Ježíšovým spolupracovníkům patří kromě Dvanácti i ženy, které uzdravil a které se z vděčnosti zapojily do Jeho díla.¹¹⁵ Vidíme, že Ježíš už teď není sám, ale následují ho dvě skupiny, z nichž jednu tvoří učedníci a druhou ženy.¹¹⁶ „Začíná se utvářet jádro církve, kterou tvoří ti, kdo Ježíše poslouchají a žijí s ním.“¹¹⁷

Lukáš kromě obecného pojmenování „mnohých jiných“ cituje konkrétně tři z nich – Marii zvanou Magdalskou, Janu a Zuzanu.¹¹⁸ „Z Lukášova zápisu lze usuzovat, že tyto ženy osobně znal a snad od nich čerpal i některé své informace.“¹¹⁹ „Jmenovité uvedení těchto tří žen a zmínka o všech těch, které podporovaly Ježíšovu misi a podílely se na ní, ukazuje velký význam, jaký měly ženy v Ježíšově hnutí. Patřily k němu i bohaté a společensky, jakož i politicky vlivné ženy, které se za Ježíše přimlouvaly a otevíraly mu dveře. Které úlohy, funkce, služby a kompetence tyto ženy konkrétně vykonávaly a čím se jejich uplatnění lišilo od uplatnění učedníků a spolupracovníků – mužů, to už nelze zjistit. Ježíš však v každém případě projevuje otevřenost pro spolupráci žen, jaká je v židovském prostředí neobvyklá, a prolamuje hranice zvyklostí. Židovskému rabbimu nebyla takováto spolupráce s ženami v jeho doprovodu dovolena a také

¹¹⁴ Srov. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (I-IX)*. New York: The Anchor Bible, 1981. str. 695.

¹¹⁵ Srov. MÜLLER, Paul Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. str. 80.

¹¹⁶ Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. str. 238.

¹¹⁷ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. str. 239.

¹¹⁸ Srov. MÜLLER, Paul Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. str. 81.

¹¹⁹ Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 384.

nepředpojatost, s níž se Ježíš obracel k ženám, byla stálou příčinou kritiky jeho protivníků z řad farizeů.¹²⁰

Konkrétní jména žen, které Ježíše následovaly, se mohl Lukáš dozvědět napřed z některého svého zdroje; popis Maří Magdalény jako jedné z nich, z níž vyhnal sedm démonů, vyznívá jako stereotypní převzatá fráze. Tato informace v dané epizodě může být „přesná a podrobná“, ale nemůže být jednoduše brána jako důkaz o dokonalosti či přesnosti Lukášových zdrojů. H. Schürmann srovnává tyto Lukášovy verše s Matoušem (Mt 9,35 a Mt 11,1) a naznačuje tím, že jsou možná odvozeny z pramene Q. Avšak tento slovník je příliš odlišný k tolerování tohoto tvrzení. Navíc Mt 11,1 je obvykle pokládán za závěrečný verš v kázání v kapitole 10, podobně jako závěrečné verše. Jeho zmínka o 12 učednících a městech (v množném čísle) podporuje spíše myšlenku, že to je Matoušova kompozice, právě tak jako Lk 8,1–3 pochází spíše o Lukášova pera. To může dokonce být tím, že Lukáš zde byl ovlivněn Markem (Mk 15,41) v případě žen, které Ježíše následovaly a působily s ním, když byl v Galilei, ale jména těchto žen se lišila, zachovala se pouze Maří Magdaléna. Jako shrnutí této závěrečné epizody malé vsuvky je jasné, že pro Lukáše je důležité, že Ježíš hlásá znova zprávu o Božím království z města do vesnice a že Dvanáct apoštolů a ženy jsou spojovány s ním v tomto veřejném působení. To je část Lukášova zájmu, která ukazuje Galilejce jako svědky jeho učení a kázání a hlásání (Lk 23,2c, Sk 10,37–39).¹²¹

John Nolland zasazuje tuto část evangelia do trochu jiného kontextu, než který jsem popsala v kapitole. 4.1.2. Počáteční verše osmé kapitoly používá ve svém komentáři jako úvodní verše k další sekci zakončené v Lk 9,20. Má to své opodstatnění vzhledem k apoštolům, jejich poslání a následnému srovnání poslání apoštolů s rolí galilejských žen doprovázejících Ježíše. Ukazuje, že Lukáš nabízí v této sekci L 8,1–9,20 soubor příkladů z Ježíšova putování, při němž kázal o příchodu království Božího. Dvanáct učedníků jde s ním a nakonec docházejí k přesvědčení, že on je Mesiášem Božím (Lk 9,20). Posléze jsou vyzváni k práci (Lk 9,1–6; 10; 13) jako Ježíšovi rybářští společníci vyzvaní k lovení lidí (Lk 5,1–11), kteří už dříve byli takto nazýváni (Lk 5,1–11; 6,12–16). Stejně jako má Ježíš ve svém doprovodu skupinu mužů sdílející s ním čas, má s sebou také skupinu žen. Ženy se starají o potřeby putující skupiny

¹²⁰ Srov. MÜLLER, Paul Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. str. 81.

¹²¹ Srov. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (I-IX)*. str. 695–696.

„z vlastních prostředků“, a tak přispívají k misi. Nehrají žádnou viditelnou roli, jak je zřejmé z této sekce v bibli. Ale jejich význam zde, kromě toho, že zastávaly ženskou roli, obdobně jako muži zastávali mužskou roli, je v tom, že jsou připravovány na svou budoucí významnou úlohu při vyprávění o Ježíšově utrpení a vzkříšení (Lk 23,49, 55–56; 24,1–11).¹²²

Od 4,43–44 Lukáš přímo nekomentoval putovní povahu Ježíšovy veřejné služby, ačkoliv je zřejmé, že Ježíš se objevoval na různých místech (např. Lk 5,1; 12; 7,1; 11). Nyní Lukáš přikládá Ježíšovu putování význam (Lk 8,1–3) a tím vytváří rámec pro další hlavní sekci svého vyprávění (Lk 8,1–9,20). Použití *kathexés* zde ve významu „co následuje“ „uspořádaně“ připomíná čtenáři Lukášův zájem (vyjádřený v Lk 1,3 použitím stejného výrazu) o událost, která je koherentně uspořádána vzhledem ke svému celkovému smyslu. V této perikopě se tento zájem o pořádek projevuje jasně v tom, jak Lukáš představuje doprovázející ženy ve Lk 8,2–3. Na rozdíl od toho se v Lukášově zdroji, jímž je Marek, dovídáme až po zprávě o Ježíšově smrti (Mk 15,40–41), že tyto ženy byly v Ježíšově doprovodu. „Kázání a přinášení dobrých zpráv o království Božím“ odráží slova v Lk 4,43–44. Protože pro Lukáše je veřejná služba apoštolů rozšířením a pokračováním Ježíšovy vlastní veřejné služby (Lk 5,1–11), vyjádření zde o Ježíšově veřejné službě je už přípravou pro Lk 9,1–6. V sekci Lk 5,1–6,16 byli jmenováni apoštolové jako učedníci Ježíšovi, ale od jejich výběru v Lk 6,12–16 nehráli v Lukášově vyprávění žádnou znatelnou roli. Nyní Lukáš odstraňuje tento deficit. Ve "dvanáct učedníků chodilo s ním" se zabývá tématem z evangelia sv. Marka (Mk 3,14), který ve vlastním textu o vybírání dvanácti učedníků nechal bez povšimnutí Lk 9,2 slova "poslal je kázat", opakoval slova Marka (Mk 3,14), kterými se dříve nezabýval. Sekvence Markových materiálů, které Lukáš použil v této části, vyhovuje vzhledem k zájmům Ježíšova úzkého společenství. Při nazývání apoštolů "Dvanáct" (= dvanáct učedníků), zde užitých poprvé, vrací se Lukáš zpátky k Lk 6,12–16 a zabývá se tím, co již použil Marek (Mk 3,16; 4,10; 6,7; atd.) nebo Pavel v 1. listu Korint'ánům (1 Kor 15,5) či Jan ve svém evangeliu (Jan 6,67; 70; 71; 20,24), což později v sekci (Lk 9,12) Lukáš sám přidá k Markově episodě.¹²³

¹²² Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:20*, str. 366-367.

¹²³ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:20*, str. 366-367.

Lukáš vyslovuje úmyslně paralelu mezi apoštoly a ženami (jeho evangelium se vyznačuje takovými paralelami mužů a žen: Zachariáš a Marie v Lk 1–2; žena Sarepty a Náman v Lk 4,25–27; možná nečistý duch a Šimonova tchyně v Lk 4,31–39; setník a vdova Naim v Lk 7,1–17; muž s ovcí a žena s mincemi, možná i vdova, jíž bylo dáno za pravdu a ospravedlněný výběrčí daní v Lk 18,1–14. Stejně jako apoštolové (Sk 1,21–22) putovaly tyto ženy s Ježíšem při jeho kázání a byly částí skupiny těch, kterým se vzkříšený Ježíš zjevil (Lk 24,22; 33; 36–49). Tyto ženy viděly Ježíše umírat (Lk 2,49), byly první, které se setkaly s prázdným hrobem (Lk 24,3), a byly jedinými příjemkyněmi vzkazu, že Ježíš je zase živ (Lk 24,4–8). Ve skutečnosti jsou ženy podle Lukáše jedinými svědky pohřbení Ježíše (Lk 23,55) a tedy jedině ony jsou přizvány ke všem čtyřem etapám historicky přiznaným a uchovaným v 1. listu Korintským 15,3–5: smrt, pohřbení, z mrtvých vstání (= prázdný hrob) a Ježíšova zjevení se. Bezpochyby je to impulz, kterým se vrací zpátky k historickému Ježíši, který umožňuje ženám, aby měly takovouto prominentní roli. Podle Hengela („Maria Magdalena“ 243) je nejobvyklejší místo pro ženy v židovství zobrazeno v Janovi (Jan 4,27). J. Nolland uvádí, že bylo by přehnané říkat, že se ženy objevují na stejné úrovni jako muži. Ženy jsou do dění vtaženy a jsou podporou pro apoštolská svědectví, ale jejich jediný nezávislý pokus o sdělení svědectví je vnímán jako blouznění (Lk 24,11).¹²⁴ S tímto tvrzením neúplně souhlasím a více se budu tomuto tématu věnovat při rozboru třetího úryvku.

Stručnou zmínkou o podpoře žen „Lukáš nejen předjímá klíčovou roli, kterou tyto ženy sehrají později (jako svědkyně Ježíšovy smrti a vzkříšení), ale zároveň vykresluje, jak se lid *in nuce* shromažďuje kolem Ježíše ve společenství života a majetku – obraz, který nastiňuje kontury budoucí galilejské komunity věřících zachycené evangelistou ve Sk 1,13–14 a 2,41–47.“¹²⁵

Již na začátku svého evangelia sv. Lukáš vykreslil roli, jakou ženy odehrály v Ježíšově životě a díle. V tomto krátkém textu máme příklad působení žen v dějinách spásy. Ježíš je hostem u lidí a neustálým hlasatelem evangelijní zvěsti o Království Božím. Na blízku mu nejsou jen apoštolové, ale i ženy. Z krátké poznámky se dovídáme, z čeho Ježíš a Jeho Apoštolové žili. Ve svém apoštolském díle Ježíš

¹²⁴ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:20*, str. 366-367.

¹²⁵ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 154-155.

nerезignoval na spolupráci se ženami, což bylo v té době revoluční. Zsvěcení do Písma nepřipouštěli účast žádné ženy ve svém učení. Ženy byly stavěny na rovinu s dětmi a nevolníky, nebyla jim umožněna znalost Práva, měly méně práv než muži. Podle Ježíše však byly ženy povolány do Království Božího stejně jako muži. Můžeme je nalézt i mezi Ježíšovými učedníky. Z vděčnosti přijímá jejich pomoc i péči, mnoho z nich se stará o Ježíše i materiální zabezpečení Jeho učedníků. Ježíš navrácí ženě její lidství. Nezáleží na tom, jak je žena chápána a zařazena okolním kulturním prostředím, u Boha je ona rovná muži. Tímto příkladem se řídili i Apoštolové – ženy byly činné v díle prvních křesťanů.¹²⁶

Není nepravděpodobné, že dvanáct učedníků a ženy, které jdou s Ježíšem, zde slouží jako pozitivní příklad, který vychází z "vysévání semen do dobré půdy (Lk 8,15).¹²⁷

V předcházejících sekcích se Ježíš objevil v různých místech (např. 5,1; 12; 7,1; 11), ale od veršů 4,43–44 Lukáš skutečně nemluvil o Ježíšově kázání o království Božím. Nyní v 8,1 je na to znovu upozorněno slovy, která opakují dřívější text. Lukáš se částečně dívá dopředu k 9,1–6, což chce prezentovat jako rozšíření a pokračování Ježíšovy vlastní veřejné služby, proto zmínka o dvanácti učednicích „s ním“, kterou, ovšem také využívá z Marka Mk 3,14 a která kulminuje v Petrově zpovědi (Lk 9,20).¹²⁸

Zmínka o ženách v paralele k dvanácti učedníkům je ještě dalším příkladem Lukášova nastavení mužů a žen jako paralelních skupin. Zmiňuje se o Dvanácti, ale pro ženy se očekává role v budoucnosti: ony dosvědčí rozhodující události utrpení a zmrtnýchvstání (Lk 23,49; 55; 24,3; 4–8); jsou zapojeny do děje a podporují apoštolská svědectví Dvanácti učedníků.¹²⁹

Zajímavá je zpráva, o tom, že ženy podporovaly Ježíšovu činnost ze svých prostředků. Dokonce nejsou uvedeni ani muži, kteří by se na této činnosti podíleli,

¹²⁶ Srov. LOSKA, Tadeusz. *Ewangelia według św. Łukazsa, Tajemnica Chtystusa pośród nas*. 1. vydání, Katowice: Księgarnia św. Jacka, 1996, str. 151-152.

¹²⁷ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:20*, str. 366-367.

¹²⁸ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:20*, str. 363-367.

¹²⁹ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:20*, str. 363-367.

o Ježíše a jeho učedníky se staraly pouze ženy. To předpokládá, že dotyčné měly k dispozici určitý majetek, se kterým mohly volně disponovat. To předpokládá, samostatné ženy, jako byly například movitější vdovy nebo podnikatelky (například Lidie, obchodnice s purpurem, o které čteme ve Skutcích). Pokud šlo o Janu, ženu Herodova správce, vyplývá z tohoto výroku skutečnost, že i v Lukášově době měly některé vdané ženy majetek, se kterým mohly samy nakládat. Lukáš nepíše, že Jana podporovala Ježíše z prostředků svého manžela, ale ze svých prostředků. Budeme-li domýšlet věci do důsledku, naskytá se otázka, proč je vdaná žena v Ježíšově doprovodu. Bohatá mecenáška podporující bohubilou činnost ať již s manžellovým vědomím nebo bez něho je jedna věc, ale vdaná mecenáška, která cestuje v Ježíšově doprovodu, vyvolává hodně otázek. Věděl o tom její manžel? S největší pravděpodobností ano a zřejmě jeho postoj nebyl rezolutně negativní. Zřejmě i on uvěřil v Ježíše, a protože mu jeho práce neumožňovala přímou účast, souhlasil s tím, aby jeho žena cestu podstoupila. I když to jsou jenom dohady, které nemám možnost podložit přímým důkazem, přikláním se k této variantě, že Herodův správce o počínání a posláním své manželky věděl a respektoval to. Dovedu si však představit, že na tehdejší dobu to muselo být ženino jednání odsouzené a velice pohoršlivé. U Lukáše však nenajdeme ani náznak takového smýšlení. Naopak Lukáš na tomto příkladu ukazuje, co znamená rozhodnout se následovat Ježíše, tak jak o tom píše v deváté kapitole, kde Ježíš odpovídá potenciálnímu následovníkovi na jeho přání rozloučit se s rodinou: „Kdo položí ruku na pluh a ohlíží se zpět, není způsobilý pro království Boží.“ (Lk 10,61–62). Lukáš podtrhuje důležitost vztahu člověka k Bohu, který by měl mít přednost i před mezilidskými vztahy, aniž by však těmito vztahy zanedbával nebo jakkoliv znevažoval hodnotu manželství.

4.2. Marie a Marta (Lk 10,38–42)

Když šel Ježíš s učedníky dál, vešel do jedné vesnice. Tam jej přijala do svého domu žena jménem Marta, která měla sestru Marii; ta si sedla k nohám Ježíšovým a poslouchala jeho slovo. Ale Marta měla plno práce, aby ho obsloužila. Přišla k němu a řekla: „Pane, nezáleží ti na tom, že mne má sestra nechala sloužit samotnou? Řekni jí přece, ať mi pomůže!“ Pán jí odpověděl: „Marto, Marto, děláš si starosti a trápíš se pro mnoho věcí. Jen jednoho je třeba. Marie volila dobře; vybrala si to, oč nepřijde.“

4.2.1. Synoptická evangelia

Vyprávění o Marii a Martě najdeme pouze u Lukáše, v synoptických evangeliích ani v Janově evangeliu se paralelně nevyskytuje. Patří do tzv. velké vsuvky, která je Lukášem komponována z jeho vlastních informačních zdrojů.

4.2.2. Zasazení do kontextu evangelia

Vyprávění je zasazeno mezi podobenství o milosrdném Samaritánovi (Lk 10,25–37) a Modlitbu Páně (Lk 11,1–4).

V podobenství o milosrdném Samaritánovi se setkává Ježíš s učitelem zákona, který se ho snaží pomocí záludných otázek (jak dosáhnout věčného života a kdo je můj bližní) dostat do pasti (Lk 10, 26; 29). Otázky jako takové jsou správné, špatný je však úmysl, s jakým jsou položeny. Ježíš záhy nastrojené léčky využívá a odpovídá jedním z nejkrásnějších podobenství vůbec. Z konfrontace s učitelem zákona vyjdou dvě důležité věci: Máme milovat Boha z celého srdce, celou duší, silou a myslí a bližního svého jako sebe sama (Lk 10,27); bližní je definován jako každý člověk, který nám přijde do cesty (Lk 10,33–37). Jde tedy o mnohem širší pojetí, než měl zákoník zřejmě na mysli (za bližního byl pokládán bratr nebo člen vyvoleného národa, ve Starém zákoně byl jako bližní chápán také cizinec bydlící v Izraeli¹³⁰). Po ne právě přátelském

¹³⁰ Srov. LÉON-DUFOUR, Xavier a kolektiv, *Slovník biblické teologie*. str. 30.

střetnutí s učitelem zákona následuje popis vřelého přijetí od sester Marie a Marty (Lk 10,38–40). Z kontextu evangelia tak lze vidět porovnání odlišných reakcí na Ježíše a jeho zvěst. Na Mariin kontemplativní postoj navazuje Lukáš v dalším vyprávění o žádosti jednoho z Ježíšových učedníků: „Pane, nauč nás se modlit...“ (Lk 11,1), které Ježíš vyhoví a odpovídá slovy, kterými se mají učedníci modlit. V modlitbě jsou vysloveny prosby o příchod Božího království, denní chléb, odpuštění hříchů a nevydání v pokušení (Lk 11,2–4). Vyprávěním o neodbytném příteli, který v noci prosí o tři chleby (Lk 11,5–6), Ježíše ukazuje, že prosby Bůh vyslyší. Je proto třeba usilovně prosit, hledat a tlouci, protože kdo prosí, tomu bude dáno, kdo hledá, nalezne a kdo tluče, tomu bude otevřeno (Lk 11,9–10). Reakcí na prosbu a darem od Boha je Duch Svatý (Lk 11,13).

V širším kontextu je pak tato část další ukázkou pozitivního přijetí Ježíše a jeho radostné zvěsti a hlásání Božího království. Rozborem různých postojů k Ježíšovi jsem se zabývala v předešlé části (viz 4.1.2). Marie a Marta, přestože nebyly Ježíšem uzdraveny jako ve většině předešlých případů, Ježíše vlídně přijímají. V tomto vyprávění je však určitá specifikace důležitosti projevů přijetí Ježíše. Za podstatné považuji zdůraznění kontemplativního postoje Marie jako lepší volby před Martiným přístupem.

4.2.3. Struktura

Příběh je stručný, opět se zde plně projevuje Lukášovo vypravěčské umění, kdy je čtenář několika slovy uveden do děje a vyprávění rychle přechází ke svému vrcholu: mezi všemi životními potřebami a povinnostmi má mít vždy jen jedna přednost, a pokud nás okolnosti donutí zvolit si jednu jedinou, musíme si vybrat tuto na úkor ostatních. Touto vrcholnou povinností i potřebou je sedět jako Marie u nohou Ježíše Krista a naslouchat jeho slovům. David Gooding upozorňuje, že příběh o Martě a Marii nezasadil do tohoto místa Lukáš náhodou. Patří na první místo této fáze (2. fáze Ježíšova odchodu) z důvodu časové návaznosti a evangelistovy logiky. Předmětem této

fáze je poukázat na důležitost správně seřadit životní hodnoty a potřeby.¹³¹ Ježíš je opět na cestě se svými učedníky a přichází do jedné nejmenované vesnice.

1. Ježíš na cestě (v. 38a)
2. Přijetí v domě Marie a Marty (v 38.b)
3. Postoj Marie (v. 39)
4. Postoj Marty (v 40)
5. Ježíšova odpověď (v. 41–42)

4.2.4. Rozbor veršů

Když šel Ježíš s učedníky dál, vešel do jedné vesnice. - Ježíš opět pokračuje ve svém putování a šíření zvěstí o Božím království (více viz komentář v kapitole 4.1.4) a přichází do jedné nejmenované vesnice. Rozdíl je však v cíli Ježíšova putování. Zatímco v prvním úryvku není přesně určený směr, ve druhém již Ježíš cíleně míří k Jeruzalému. David Gooding vidí Lukášův obraz Krista složený ze dvou scén: „Příchodu“ Pána z nebe na zem a „Odchodu“ ze země do nebe. Přelom kdy se příchod nahrazuje odchodem identifikuje s veršem 9,51.¹³²

Tam jej přijala do svého domu – českými slovy „přijmout“ a „přijetí“ se překládá řada různých hebrejských a řeckých slov obdobného významu. Činitelem zde bývá většinou Hospodin a předmětem mohou být oběti (Žl 119, 108), modlitby (Gn 19,21), celý jeho život a zejména on sám.¹³³ Pro muže v tehdejší společnosti nebylo právě patřičné, když jeho hostitelkou byla žena.¹³⁴

žena jménem Marta – jméno Marta se odvozuje z aramejštiny a znamená „paní“ nebo „dáma“. Vyskytuje se pouze v Novém zákoně a je spojené pouze s touto osobou. Kromě tohoto jediného výskytu u Lukáše o Martě vypráví i Jan (Jan 11,1.5.19–39;

¹³¹ Srov. GOODING, David. *Lukášovo evangelium*. str. 173-177.

¹³² Srov. GOODING, David. *Lukášovo evangelium*. str. 7.

¹³³ Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. 1 str. 835.

¹³⁴ Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. str. 416.

12,2). Marta byla i sestrou Lazara, kterého Ježíš vzkřísil z mrtvých (Jan 11). Podle Janova evangelia (Jan 11,1) rodina pocházela z vesnice Betanie, která je vzdálená zhruba čtyři km od Jeruzaléma při cestě do Jericha.¹³⁵ „Matouš, Marek a Jan píší, že Pán Ježíš byl pomazán v Betanii, a Matouš i Marek upřesňují (za předpokladu, že jde o tutéž událost), že k tomu došlo v domě Šimona malomocného. Podle Lukáše byl Ježíš přijat v domě Marty. Ta také obsluhovala stolovníky v Šimonově domě v Betanii, zatímco Marie během večeře pomazala Pána. Objevily se názory, že Marta byla Šimonovou manželkou (nebo snad vdovou po něm). Vůdčí úloha, kterou hraje při obou příležitostech, svědčí o tom, že byla starší než její sestra Marie.“¹³⁶

která měla sestru Marii - Marie je biblické jméno nejasného významu, jeho základní hebrejské podobě Miriam se často přisuzuje egyptský původ.¹³⁷ Jméno Marie je však poměrně časté, takže se nutně nemusí vázat k Marii Magdalské.¹³⁸ Zde se zřejmě jedná o Marii, která pomazala Ježíše krátce před jeho smrtí (Jan 12,3–8).¹³⁹

ta si sedla k nohám Ježíšovým – „v Lk-Sk usednout u nohou znamená uznat autoritu (7,38; 8,35.41; 17,16; Sk 4,35.37; 5,2; 22,3).“¹⁴⁰

a poslouchala – Lukáš v souvislosti s Marií několikrát zaznamenává, že slyší Boží slovo a uchovává ho (srov. Lk 2,19; Lk 2,51), a Marii prezentuje jako příklad pravé zbožnosti.¹⁴¹ V Písmu poslušnost spočívá ve slyšení, poslouchání. Hebrejské sloveso poslušnost se do češtiny překládá jako „poslouchat“. V Novém zákoně se používá složeného slovesa „*hypaküö*“, jehož složkou je „*aküö*“ – slyšet. Poslušnost tedy spočívá ve slyšení (poslouchání), jež se uskutečňuje pod autoritou či vlivem mluvčího a vede k vyhovění jeho požadavku. Projevem poslušnosti je víra v evangelium a v Ježíše Krista a znamená napodobovat Boha v jeho svatosti a Ježíše v jeho pokoře a lásce. Poslušnost vyvěrá z vděčnosti za přijatou milost, nikoliv z touhy získat zásluhu a ospravedlnit se.¹⁴²

¹³⁵ Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 591.

¹³⁶ Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 591.

¹³⁷ Srov. KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude Vaše dítě jmenovat?*, str. 261.

¹³⁸ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 194.

¹³⁹ Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 591.

¹⁴⁰ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 194.

¹⁴¹ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 154-155.

¹⁴² Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 799.

jeho slovo – v řeckém originále je použito množné číslo „slova“. V NZ slovo (*logos*) ve svém nejdůležitějším významu označuje poselství křesťanského evangelia (např. Mk 2,2; Sk 6,2). Ježíš mluvil o Božím slovu v podobnosti o rozséváči, ale v synoptických evangeliích používal ve vztahu k vlastní zvěsti vždy plurálu („má slova“ např. Mt 24,35; Lk 24,44, Mk 8,38). Jan v evangeliu často užívá singulár.¹⁴³ „Slovo uvádí do vztahu k samotnému Bohu a tím nutí člověka k zaujetí postoje. Synoptikové podávají zprávu o Ježíšových výrocích, ze kterých jasně plyne, jak velké věci tu jsou v sázce.“¹⁴⁴ Každý bude souzen podle toho, jak odpověděl na Slovo.¹⁴⁵ Raná církev chápala slovo jako Boží poselství zjevená Kristem, které se mělo kázat, plnit a poslouchat.¹⁴⁶ Marie tedy zaujímá jednoznačně správný postoj k Ježíšovu slovu.¹⁴⁷

Ale Marta měla plno práce, aby ho obsloužila – sloveso „*perispaó*“, které je zde použito, znamená „být plně zaměstnán, být vytížen“. Důvod se pojí s množstvím povinností, které Marta měla. Lukáš toto konstatuje jako objektivní skutečnost (*pollén diakonian*), nejedná se tedy o žádnou neurotickou nutkavost z ženy strany.¹⁴⁸

Přišla k němu a řekla: „Pane“ - v Lukášově evangeliu je Ježíš častokrát nazván Pán, neboť tento titul byl pro pohanokřesťany srozumitelnější než označení Mesiáš.¹⁴⁹ Titul „Pán“ (*Kyrios*) znamená v řeckém překladu hebrejské bible jméno, které je vyhrazeno Hospodinu, jméno svaté,¹⁵⁰ a jeho užití pro Ježíše tak zřejmě představovalo jedno z nejstarších vyznání víry.¹⁵¹

nezáleží ti na tom, že mne má sestra nechala sloužit samotnou? – tato otázka Marty je ve skutečnosti obžalobou její sestry Marie, protože ji nechala všechnu práci dělat samotnou. Můžeme tuto otázku srovnat s otázkou „Mistře, tobě je jedno, že zhyne?“ (Mk 4,38), kterou položili učedníci Ježíšovi v Markově zprávě o utišení bouře.¹⁵²

¹⁴³ Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 934.

¹⁴⁴ LÉON-DUFOUR, Xavier a kolektiv, *Slovník biblické teologie*. str. 439.

¹⁴⁵ Srov. LÉON-DUFOUR, Xavier a kolektiv, *Slovník biblické teologie*. str. 439.

¹⁴⁶ Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 934.

¹⁴⁷ Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. str. 416.

¹⁴⁸ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 194.

¹⁴⁹ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 4. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, str. 83.

¹⁵⁰ Srov. KLIESCH, Klaus. *Skutky Apoštolů*. str. 20.

¹⁵¹ Srov. KLIESCH, Klaus. *Skutky Apoštolů*. str. 24.

¹⁵² Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 194.

Řekni jí přece, at' mi pomůže! – v řečtině je použit aorist, ne přítomný čas jako v ekumenickém překladu. Marta nepožaduje, aby jí sestra pomáhala stále. Žádá o to v této chvíli, protentokrát.¹⁵³ „Ježíš bude znovu žádán, aby zasáhl v rodinném sporu v 12,13, tentokrát kvůli majetku. Stejně jako zde odpoví jasným výrokem. Také si vzpomeneme na stížnost žárlivého staršího bratra v 15,28–29.“¹⁵⁴

Pán jí odpověděl: „Martó, Martó, - dvojí oslovení je použito stejně jako v případě Mojžíše Ex 3,4 či Samuela 1 Sam 3,10. Je oslovena a zavolána jakoby slavnostním způsobem. Dvojité oslovení je znamením velikého povolání, je tak volán Izrael i znalec Zákona, aby poznali naplnění toho, co je psáno v Zákoně. Povolání Marty je podobné jako povolání Šavla, o kterém čteme ve Skutcích apoštolů (9,4). Ježíš tímto oslovením Martu nekárá, ale vybízí ji, aby k němu zaujala stejný postoj jako její sestra.

děláš si starosti a trápíš se pro mnoho věcí. – Výraz „dělat si starosti“ (*merimnaó*) se na jiných místech Nového zákona používá ve smyslu úzkostlivé starosti ve světském životě (např. Lk 12,26, 1 Kor 7,32-34). Druhý termín *thorybaromoi*, který by se spíše dal přeložit jako „znepokojuješ se“, se častěji užívá v aktivu („znepokojuvat, zneklidňovat“) než v mediu např. o shromážděném davu. Toto slovo nikdy jinde v NZ použito není a někteří opisovači se je pokoušeli zaměnit za běžnější slovo. Toto slovo je však barvitě vyjádření slovesa „rozrušuješ se“.¹⁵⁵

Jen jednoho je třeba - v některých překladech je uvedeno „málo je věcí potřebných, nebo jenom jedna jediná.“ Přitom „málo“ se vztahuje spíše k materiální stránce; „jediná“ k duchovní.¹⁵⁶ Luke T. Johnson uvádí, že příčinou jsou obtíže s pochopením této výpovědi v kontextu, které vedly k různým písařským opravám. Někteří opisovači v domněnku, že Ježíšova poznámka se vztahuje k přípravě méně jídla, nahradili „jen jedno je třeba“ vyjádřením „jen málo je třeba“. Jiní opisovači naopak obě věty spojili, čímž docílili naprostého zmatku. Ježíš svá slova nejspíše věnuje zásadní známce

¹⁵³ Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. str. 416.

¹⁵⁴ JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 194.

¹⁵⁵ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 194.

¹⁵⁶ Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 591.

pohostinnosti, kterou představuje dostatek pozornosti a věnování se hostu. Jen toho je třeba, ostatní nikoliv.¹⁵⁷

Marie volila dobře; vybrala si to, oč nepřijde.“ Marie vybrala správně to, co je důležité. Lukáš používá místo *kalos agathos*, což dokládá, že Mariina volba má morální rozměr: posloucháním přijímá proroka, protože proroka definuje jeho „slovo“.¹⁵⁸

4.2.5. Komentář

Evangelium sv. Lukáše, stejně jako další evangelia, nabízí čtenáři mnoho různých pohledů lidí, kteří Ježíše slyší, potkávají a následují. Mezi tyto lidi patří i mnoho žen, které Ježíše následují, jak jsme měli možnost poznat i v předešlém úryvku. Tyto ženy následují Ježíše jako učednice, zvou ho do svých domovů, jako Marie a Marta, nebo k němu přicházejí pro uzdravení svých nemocí a posedlostí. Ježíš se s ženami setkává v domácnostech a synagogách, méně častým prostorem je veřejnost, která převážně zastupuje svět mužů. Ježíšova služba se však neomezuje výhradně na veřejnou sféru a i to je důvodem, proč evangelia často volí i ženský úhel pohledu. Ježíše často vidíme na místech, kde ženy mohly nejsnáze uplatnit svoji nezávislost a iniciativu, i to je příklad Marie a Marty. Tato evangelijní scéna ukazuje ženu v roli, která nebyla pro tehdejší společnost obvyklá – zachycuje Marii sedící u Ježíšových nohou, což je typický postoj učedníka u nohou rabína, který naslouchá učení svého mistra, aby se později mohl sám stát učitelem. I skutečnost, že se scéna odehrává v domě této ženy, ukazuje, jakým pro tehdejší kulturu neobvyklým způsobem se ženy podílely v rané církvi na vedení a vyučování. To bylo možné proto, že se první křesťané scházeli po domech mimo dohled nekřesťanské veřejnosti a shromáždění tím otevřela ženám nové možnosti.¹⁵⁹

Nepřátelské střetnutí se zákoníkem v podobenství o milosrdném Samařanu, které bezprostředně předchází tomuto vyprávění, vystřídá scéna,¹⁶⁰ „jako doplněk k Ježíšově

¹⁵⁷ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 194.

¹⁵⁸ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 194.

¹⁵⁹ Srov. ALEXANDER, Pat a David. *Průvodce Biblií*. str. 603.

¹⁶⁰ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 196.

nauce o etice činu“,¹⁶¹ kdy je Ježíš vlídně přijat v domě dvou sester Marie a Marty. Tento příběh zachycený v evangeliu pouze Lukášem jasně vyjadřuje jeho tematické zaměření. Obě sestry jsou představitelkami správného postoje vůči prorokovi: přijmou ho do svého domu. Na takové opoře a zajištění závisela misijní cesta (Sedmdesát jiných učedníků, které Ježíš určil a vyslal před sebou, si nemělo brát ani měšec, ani mošnu ani obuv a mzdou a obživou jim bylo to, co dostali od lidí, kteří je přijali do svého domu Lk 10,1–9). Předchozí úryvek přinesl svědectví o galilejských ženách, které Ježíše a jeho Dvanáct takto podporovaly. Lukášův příběh zároveň prohlubuje chápání pohostinnosti, Ježíšova odpověď Martě ukazuje, že u pohostinnosti je třeba spíše věnovat pozornost hostu než jeho obsluhování. Lukáš ukazuje na Ježíšově odpovědi správnost Mariina postoje – je-li hostem Ježíš, tedy prorok, je správné naslouchat mu, neboť jeho Slovo je Boží slovo. Martiny starosti i rozhořčení jsou v jistém směru pochopitelné, chce hosta uctít dobrým jídlem, pitím, zajistit mu pohodlí a odpočinek po namáhavé cestě. A zatímco ona běhá, vaří, peče, stará se a neví, kam dřív skočit, její sestra si v klidu sedí a poslouchá. To Martu rozzlobí možná i proto, že ona by se také ráda posadila a poslouchala. Díky hořkosti, kterou cítí, poruší pravidla pohostinnosti ještě víc než její sestra, neboť požádá hosta, aby zasáhl.¹⁶²

Silvano Fausti přirovnává postoj Marty a Marie, znázorňující dva různé způsoby přijetí, k obrazu jistého Izraele ztvárněného Martou, který je zaměstnán mnoha věcmi pro Boha, zachováváním přikázání, ale nevšiml si, že Pán již přišel; Marie pak zastupuje Izrael, který ví, že ho Pán navštívil. U Marie upozorňuje ještě na jeden důležitý fakt. Marie mlčí a její obhajoby se ujímá Ježíš sám.¹⁶³ Mariino mlčení by mohlo být příkladem blahoslavenství, o kterém čteme v Matoušově evangeliu (Mt 5,5): „Blaze tichým, neboť oni dostanou zemi za dědictví.“ Přítomnost Ježíše je pro Marii radostí a pro Martu námahou. Sestry však nejsou v protikladu, jsou to sestry. Nestojí proti sobě jako činnost a kontemplace. Lukáš se pouze snaží očistit činnost v kontemplaci.¹⁶⁴

„Při četbě těchto příběhů nelze neocenit Lukášovo jemné umění. Vystávají před čtenářem se stejnou svěžestí tisíce let po napsání a neuškodí jim ani špatný překlad. Je

¹⁶¹ MÜLLER, Paul Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. str. 105.

¹⁶² Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 196.

¹⁶³ Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. str. 412-413.

¹⁶⁴ Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. str. 412-413.

zřejmé, že Lukáš ví hodně o psychologii člověka. Vzor neangažovanosti, ztělesněný knězem a levitou, sebeospravedlňující výpad znalce Zákona, rozhořčení „vzorné dcery“ Marty. Jsou to lidé jako my. Méně nápadné zůstane, v čem evangelium přesahuje psychologii: soucit, který nespočívá jen v citu, ale vede až k riskantnímu nasazení, kdy se člověk zřiká sebe i svého majetku, a pak nechává druhého klidně odejít, aniž by ho na sebe vázal, pohostinnost, s níž je druhý přijat tak, jak on sám chce, a je mu nasloucháno.¹⁶⁵ Člověk má v případě volby dát přednost poslouchání Božího slova neboť je to nutné. Bůh Stvořitel je ochoten nás navštívit a hovořit s námi, chce nám něco sdělit a naší povinností, jako jeho stvoření, je jistě zaujmout polohu u jeho nohou a naslouchat slovům, která říká. Tato potřeba se však snadno ztratí ze zřetele a její místo zaujme potřeba jiná. K tomu, jak vidíme na příkladu Marty, není třeba být ateistou, velkým hříšником nebo dokonce Ježíšovým nepřitelem. Marta nebyla příkladem ani jednoho z nich, vždyť Ježíše vřele přijala u sebe doma, oddaně a s láskou ho obsluhovala a dělala si obrovské starosti o to pohostit ho co nejdůstojněji a nejlépe. Při všech těch přípravách, starostech a rozrušování se jí skoro nezbyl čas zastavit se, posedět v klidu jako Marie a pozorně poslouchat, co Pán říká. Nelze říct, že by se poslouchání vyhýbala, že by neposlouchala ráda, to Lukáš nechce naznačit. Naopak je vidět, že by se chtěla posadit a naslouchat jako její sestra. Pro Martu se však pravá láska projevovala prakticky.¹⁶⁶

Z rozhovoru s Ježíšem se vyjasňuje, že spása a život věčný záleží na zachování příkázání milosti, která zahrnuje Boha i bližního. V podobenství o milosrdném Samaritánovi Ježíš objasnil, kdo je našim bližním i na čem milost k bližnímu spočívá. Ve vyprávění o Marii a Martě jde opět o Boží milost, která se projevuje mimo jiné v poslouchání Božího slova, vyslovená ústy Ježíše. Evangelista neuvádí jméno vesnice, do které Ježíš s učedníky přišel, mohlo by se však jednat o Betanii, ležící mezi Jeruzalémem a Jerichem, Marie a Marta by mohly být Lazarovy sestry, o kterých píše ve svém evangeliu Jan. Marta je zaměstnána starostí o hosta, přípravou pohoštění, noclehu atd. Na její žádost, aby Ježíš zasáhl a poslal Marii do kuchyně, aby Marta nebyla na všechno sama, Ježíš odpovídá na Martinu otázku a snaží se jí ukázat, co je v této chvíli nejdůležitější. Cílem této scény i rozhovoru tak možná je: Kdo ve svém domě přijme hosta, ten je na počátku tím, kdo obdarovává, ale stává se i obdarovaným.

¹⁶⁵ JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 196.

¹⁶⁶ Srov. GOODING, David. *Lukášovo evangelium*. str. 173-177.

Marta Ježíše pozvala do svého domu, obsloužila, pohostila a obdarovala ho, „ale třeba je jen jednoho“ – poslouchat Ježíšova slova – to je nejdůležitější: je to dar, který On přináší – Slovo Boží. Není to jenom to, co Ježíš říká, ale je to On sám. Ježíš nepřišel na svět, aby Mu bylo slouženo, ale aby sloužil: svým slovem, celým svým životem, celou svou osobou. Ježíš je slovo, v tom, co mluví, v tom, co činí. Poslouchání a přijetí tohoto Slova, to je to potřebné, „toho jednoho je třeba“. Ježíš přichází na svět ne proto, abychom Ho obsluhovali, ale protože On chce nám darovat svoje slovo i sebe samého. Pravdu tohoto vyprávění dobře vyjadřuje jedno polské přísloví: „Host do domu, Bůh do domu.“. Ono cele platí, když je tím hostem Ježíš. Církevní otcové vidí ve dvou sestřích symbol života činného i kontemplativního a v odpovědi Ježíše pochvalu kontemplaci. Jsou zde představeny dvě formy křesťanského života. Postoje Marty a Marie, to jsou dva projevy lásky k Ježíši. Lidé i shromážděné davy dávají do souladu práci i modlitbu.¹⁶⁷

Příběhem o milosrdném Samaritánovi vyvolává Lukáš v čtenáři očekávání, jak to bude s Ježíšem na jeho cestě směrem k Jeruzalému a co se odehraje na návštěvě v jisté vesnici u Marty a Marie. Je to epizoda, která nenavazuje na předešlé pasáže, s výjimkou někoho, kdo chce vidět v tomto dalším způsobu odkaz věčného života (v. 25), jak to učinil A. Plummer. Příběh o Ježíšově návštěvě Marty a Marie pochází z Lukášova vlastního zdroje a podobně není v synoptické evangelijní tradici. Styk s rozvíjející se Janovou tradicí je nepravděpodobný, ale nemůžeme si tím být jisti. I přestože Lukáš ze svého zdroje znal jména vesnic, kterými Ježíš procházel, zatajil v zájmu geografické perspektivy jejich názvy. Při své cestě do Jeruzaléma Ježíš navštívil sestry Marii a Martu. Lukáš nám ukazuje, že je Ježíš stále na své cestě k tomuto městu, byť se k Jeruzalému zatím nepřiblížil. Z formy kritické úvahy se tato epizoda cení jako vyjádření příběhu. Bultmann to řadí jako biografický aforismus v závislosti k jeho textovým kritickým problémům a vzhledem k tomu tato ideální konstrukce ukazuje na helenistickou tradici. V. Taylor však upřednostňoval pohlížet na tento příběh jako na příběh o Ježíšovi a M. Dibelius s ním spatřoval legendu (s jejím základem v historické realitě). Taylor si myslel, že zájem v příběhu leží na důsledcích spíše než na Ježíšových slovech nebo na Ježíšově kamarádství s jeho přáteli. Dokonce připouští, že tato epizoda byla zajímavá, protože Ježíš se stýkal se ženami a tato zapamatovatelná část je přesné

¹⁶⁷ Srov. LOSKA, Tadeusz. *Ewangelia według św. Lukazsa, Tajemnica Chtystusa pośród nas.* str. 175-176.

prohlášení o Mariině údělu. Taylor však věnuje příliš pozornosti Dibeliově analýze. V předešlé epizodě byl ukázán kontrast mezi Samaritánem a židovským knězem a levitou, v tomto příběhu je rozdíl mezi Martou jako dokonalou hostitelkou a Marií jako dokonalou následovnicí. Možná toto zaznamenání kontrastu je zodpovědné za umístění této epizody. Tento příběh konkrétně ilustruje lásku k jednomu z bližních, což je druhý příkaz hned po prvním, lásce k Bohu. Lásku k Bohu zde může být motivací pro poslouchání Ježíšových instrukcí, poslouchání jeho Slova. To je označeno za jen jednu věc, které je skutečno potřeba. Způsob podání opakuje Lukášův odkaz v Lk 8,15,21. Priorita spočívá v přijímání slov přicházejících od Božího posla, ne v zabývání se všemi dalšími starostmi. Hned za příběhem milosrdného Samaritána se zdůrazňuje naslouchání Ježíšovým Slovům, něčemu co přesahuje lásku k bližnímu. On neodmítá Martinu službu, ale říká, že tato složitá služba může být zbytečná, pomíjívá, lze ji zašantročit, a nic se neděje. Diakonie jako projev lásky a pomoc bližnímu, která toto Ježíšovo Slovo nebere v úvahu, nebude mít nikdy trvalý charakter; zatímco Slovo Ježíšovo je trvalé "dobrodiní", které nebude nikdy posluchači odejmuto. Čtení tohoto příběhu má alegoricky vyjádřit větší chválu kontemplativního života oproti činnému životu, nad možností poznání, a ukázat rozdíl, který se zrodil jen pozdějším promýšlením. Příběh je určen křesťanovi, od kterého se očekává, že bude kontemplativní v činu.¹⁶⁸

Za povšimnutí stojí začátek úryvku. Ježíš s učedníky pokračují na cestě do Jeruzaléma, ale do v domě Marty a Marie je jako host přijat jen Ježíš. To je dle mého názoru koncepční záměr evangelisty. Pokud by do domu přišel Ježíš i se svými učedníky, a bylo by to vzhledem k velikosti domu možné, těžko by mohla Marie sedět u Ježíšových nohou a poslouchat jeho slova.

V komentářích jsem četla mnoho názorů, výkladů vysvětlení tohoto vyprávění i poselství, která nám evangelista zanechal. Tyto názory jsem se snažila prezentovat v předešlých odstavcích. Pro mě z příběhu vysvítá ještě jeden rozměr. Pro Ježíše, jak svatý Lukáš ukazuje, není žena jen podřadnou bytostí, bez vlastního názoru a možnosti volby, jejíž role se omezuje na rození dětí, vaření a péči o domácnost a pohodlí manžela. I ona může a má zaujímat pozici učedníka a poslouchat Boží slovo. Lukáš už

¹⁶⁸ Srov. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (I-IX)*. str. 891-893.

v předešlém úryvku ukazuje, že žena se sama svobodně rozhoduje a následuje Ježíše, je sama soběstačná, některé ženy jsou i movitější na mužích nezávislé a dokonce mají takové jmění, které jim umožní ještě podporu Ježíšovy misie. Hlavním posláním ženy není úklid, vaření a starost o domácnost včetně manžela a dětí, je třeba nezapomínat, že „člověk je tedy koncipován jako bytost, která je schopna poznat a milovat Boha a která je k tomu povolána“¹⁶⁹.

Kratičký příběh o Marii a Martě na mě také působí jako scénka vystřižená ze současnosti, byť ji Lukáš zaznamenal již před dvěma tisíci lety. Živě vidím energickou Martu i její rozjímající sestru. Její poselství je v dnešní době aktuální dokonce víc než v době svého vzniku. Současná moderní uspěchaná doba, klade na hodně žen velké nároky – zvládnout zaměstnání s tím mnohdy spojenou nutností se stále vzdělávat, domácnost, péči o děti, dbát o pohodlí domova a svůj vzhled a pokud možno angažovat se i společensky. Často se stává, že před příchodem návštěvy žena vaří, peče, uklízí a připravuje vše tak, aby bylo čisté, dobré, dokonalé, bez chybičky. Často se stane, že očekávaná návštěva je zahrnuta jídlem, pitím, sedí v místnosti, kde s nadsázkou řečeno jsou vyleštěné i skoby, na kterých visí obrazy, ale hostitelka je natolik unavená, že si s přáteli, na které se tolik těšila, nemá ani sílu povídat a nejráději by šla spát. Marta krásně vykresluje naše pojetí Vánoc a s tím souvisejícího předvánočního úklidu, výzdoby, pečení, shánění dárků, nákupního šílenství a dodržování různých tradic, které člověk podstupuje pro svoji rodinu a nejbližší. Výsledkem je podrážděnost, vyčerpanost a na skutečnou radost z příchodu Ježíška nezbývá sil a leckdy ani chuť. Přitom to není o tom, že by člověk nechtěl, jen mu v tom brání priority a nesprávně nastavený žebříček hodnot. Marie si vybrala lépe, zvolila lepší cestu – zastavila se a v klidu u nohou Ježíše naslouchala Jeho slovům. Měli bychom si z ní vzít příklad.

¹⁶⁹ RATZINGER, Joseph. *Eschatologie - smrt a věčný život*. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal. 2008, str. 100.

4.3. Ženy pod křížem (Lk 23,49)

Všichni jeho přátelé stáli opodál i ženy, které Ježíše doprovázely z Galileje a všechno to viděly.

4.3.1. Synoptická evangelia

Na rozdíl od dvou předešlých úryvků se o ženách pod křížem zmiňují všechna evangelia:

Matouš (Mt 27,55–56): „Zpovzdálí přihlíželo mnoho žen, které provázely Ježíše z Galileje, aby se o něj staraly; mezi nimi Marie z Magdaly, Marie, matka Jakubova i Josefova, a matka synů Zebedeových.“

Marek (Mk 15,40–41): „Zpovzdálí se dívaly také ženy, mezi nimi i Marie z Magdaly, Marie, matka Jakuba mladšího a Josefa, a Salome, které ho provázely a staraly se o něj, když byl v Galileji, a mnohé jiné, které se spolu s ním vydaly do Jeruzaléma.“

Jan (Jan 19,25–26): „U Ježíšova kříže stály jeho matka a sestra jeho matky, Marie Kleofášova a Marie Magdalská.“

Rozdíl mezi Lukášovou verzí a podáním v ostatních evangeliích patrný na první pohled je ten, že Lukáš jmenovitě uvádí některé ženy až při jejich příchodu k hrobu, kdy se stávají svědkyněmi Ježíšova vzkříšení. Pod křížem jména žen citují ostatní evangelisté, Lukáš píše o ženách z Ježíšova doprovodu obecně.

Zmínit bych chtěla také další rozdíly v širším kontextu mezi jednotlivými evangelií zprostředkujícími pašijový příběh. Lukášovo vyprávění o utrpení Krista vrcholí epizodou, která popisuje Ježíšovu smrt (Lk 23,44–49), líčí Ježíšovu vyrovnanost ve svém konečném utrpení a v úplném odevzdání se svému otci. Jeho smrt je doprovázena setměním po celé zemi a roztržením chrámové opony. Znovu je prohlášen nevinným, tentokrát římským setníkem. Jeho smrt je sledována zástupy lidí, oťřesenými tímto incidentem, jeho známými a ženami z Galileje, které ho znaly. Epizoda je inspirována Markem (Mk 15,33–40a) a obdobu epizody najdeme i u Matouše (Mt 27,45–55a). Svatý

Lukáš zachovává Markovo pořadí dějů a používá některé z jeho formulací. Lukáš je ale značně zkrátil a upravil Markovu paralelu tak, že: 1. Přidal vysvětlení pro setmění zatměním slunce (Lk 23,45a); 2. Zvýraznil zprávu o roztržení chrámové opony tím, že ji těsně spojil s kataklysmatickým setměním, čímž Lukáš vytvořil dramatictější pozadí k této události. Podle Markova záznamu se toto přihodilo až po tom, kdy Ježíš vydechl naposled (Mk 15,38); 3. Vynechal Ježíšovo zvolání (v aramejštině) o opuštěnosti a následné spojení tohoto zvolání s Eliášem (Mk 15,34-36); 4. Na rozdíl od Marka (Mk 15,37) využívá starozákonní žalm k vysvětlení zvolání "mocným hlasem", kdy Ježíš vydechne naposled (Lk 23,46); 5. Změnil slova setníka, který přihlížel; a 6. Vytvořil vlastní zakončení epizody (Lk 23,48–49), trochu modifikované oproti tomu, co převzal z Marka (Mk 15,40a).¹⁷⁰

Při udání času Ježíšovy smrti Lukáš přebírá Markův údaj „někdy po poledni dne skonu“. Vytváří symbolické pozadí smrti zprávou o dvou kataklysmatických událostech, které ji doprovázely: setmění po celé zemi (Palestině) a roztržení chrámové opony (v Jeruzalémě). Na těchto dramatických událostech, které Lukáš uvádí, si musíme všimnout několika věcí. Za prvé, jak zdůraznil G.B.Caird (*The Language and Imagery of the Bible* [Philadelphia: Westminster, 1980] 213-214) Markovo uspořádání zmínek o těchto kataklysmatech ukazuje, že zamýšlel popsat události tak, jak po sobě následovaly. V Markovi 15,37-39 Ježíš „vydá mocný hlas“ a naposled vydechne; opona se roztrhne ve dvě; setník, který přihlíží, vidí, že Ježíš zemřel a pronáší svá slova. Verše 37 a 39 se dějí na Golgotě; evangelista (v. 38) mluví o události, která se ale nestala na Golgotě, je to něco, co ani setník nemohl vidět; není to příčinou jeho poznámky. Pokud to tak je, komentář může být jen uveden logicky, jak to šlo za sebou. Matouš (Mt 27,51–53) rozšiřuje "Mk" a vztahuje roztržení chrámové opony k dalším kataklysmatickým událostem (zemětřesení, atd.). Lukáš (Lk 23:44–45) to činí také, ale ne stejným způsobem.¹⁷¹

Popis Ježíšovy smrti v Lukášově záznamu však není méně soteriologický, než jak je to u Marka nebo Matouše. Cokoliv je o tomto tématu v Matoušově evangeliu, nalézá se v přidaných verších (Lk 27,51bc; 52; 53); ale otázkou zůstává, jaký byl úmysl

¹⁷⁰ Srov. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*. 1. vydání, New York: The Anchor Bible, 1985. str. 1512.

¹⁷¹ Srov. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*. str. 1513.

evangelisty přidat verše o zemětřesení, otevření hrobů atd. Tyto fenomény jsou zamýšleny jako symbolické, ale o jejich symbolice se hodně debatuje. Otázkou je, zdali i tyto symboly mají soteriologický podtext.¹⁷²

Za podstatou považují odlišnost právě v posledních slovech umírajícího Ježíše na kříži. Zatímco Matouš (Mt 27,46) a Marek (Mk 15,34) shodně uvádějí výrok: „Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil?“, u Lukáše (Lk 23,46) Ježíš zvolá: „Otče, do tvých rukou svěřuji svého ducha.“. Z mého pohledu Lukášova verze vyjadřuje Ježíšovu lásku, důvěru a odevzdání se milujícímu Otci. Matoušovo a Markovo pojetí zřejmě znázorňuje Ježíšovu zástupnou opuštěnost Bohem.¹⁷³ Tato Markova a Matoušova verze nemusela být zcela pochopitelná pohanokřesťanům Lukášovy doby. R. Bultmann (HST 274) byl toho názoru, že "Lukáš byl pohoršen zvoláním o opuštěnosti", a tak Žalm 22,2 vynechal. Toto vysvětlení je možné, ale existence odlišného ústního podání tohoto příběhu v raném křesťanství, kterému dal Lukáš přednost a držel se ho, také nelze vyloučit.¹⁷⁴

Joseph Fitzmyer ve svém komentáři k dílu upozorňuje na to, že celá tato část (Lk 23,44–49) má Lukášovu terminologii a Lukášovy stylistické výrazy (viz J. Jeremias, *Die Sprache*, 307-309; V. Taylor, *Passion Narrative*, 95-96). Hlavní redakční a kompoziční znaky jsou: *hosei*, „o“ (Lk 23,44a); použití příslovce *mesos*, „v půli“ (uprostřed) (Lk 23,45; dále také Sk 1,18); „zvolal mocným hlasem“ (Lk 23,46), použití výrazu *hekatontarches* pro „setníka“, se Lukáš vyhnul latinismu, který použil Marek (Mk 15,39; 47); „velebil Boha“ (Lk 23,47); „toto se stalo“, „co se stalo“ (Lk 23,47–48; viz také Lk 8,34–35,56; 9,7; 24,12; Sk 4,21; 5,7; 13,12); hyperbolické „všichni“ (Lk.48, 49). O tom, zda Lukáš využívá v této části nějaký zdroj „L“, se hodně diskutuje. Co možná pochází z tohoto Lukášova zdroje, je vynechání zvolání o opuštěnosti vzhledem k tomu, že ani Jan (Jan 19,28–30) o tom nic neví (pouze Marek a Matouš to zaznamenávají). Stejně tak slova setníka mohou pocházet z ústního podání a Lukáš je převzal ze zdroje „L“. Epizoda je s největší pravděpodobností výsledkem výhradně Lukášovy úpravy Marka.¹⁷⁵

¹⁷² Srov. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*. str. 1517.

¹⁷³ Srov. POKORNÝ, Petr; HECKEL, Ulrich. *Úvod do Nového zákona*. str. 533.

¹⁷⁴ Srov. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*. str. 1513.

¹⁷⁵ Srov. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*. str. 1512-1513.

4.3.2. Zasazení do kontextu evangelia

Bezprostředně tomuto verši předchází popis Ježíšovy smrti včetně posledních slov, kterými odevzdal svého ducha do rukou Otce (Lk 23,44–46) a reakce lidí na události s ní spojené (Lk 23,44–48). Lukáš před Ježíšovým zvoláním činí zmínku o zatmění slunce a roztržení chrámové opony. Setník po Ježíšově smrti, prohlašuje, že Ježíš byl spravedlivý, přihlížející zástupy odcházely bijíce se do prsou (Lk 23,47–48). Po daném verši následuje zmínka o Josefu z Arimatie, členu židovské rady, dobrém a spravedlivém člověku, který Piláta požádal o Ježíšovo tělo, aby ho mohl sejmut z kříže, zavinout do plátna a uložit do hrobu ve skále, kde ještě nebyl nikdo pochován (Lk 23,50–54).

V širším kontextu bych začala kapitolou 22 – Velikonocemi a domluvou Jidáše s velekněžími, kterým slíbil, že Ježíše za peníze zradí (Lk 22,1–6). V den nekvašených chlebů poslal Ježíš Petra a Jana připravit velikonočního beránka s instrukcemi pro vyhledání místa pro společnou večeři (Lk 22,7–13). Lukáš, stejně jako ostatní evangelisté, popisuje oslavu Ježíšovy poslední večeře s učedníky.¹⁷⁶ Při této večeři Ježíš proměňuje chléb ve své tělo, které se nás vydává, a říká: „To čiňte na mou památku“. Kalich s vínem je symbolem nové smlouvy zpečetěné Ježíšovou krví, která se za vás prolévá (srov. Lk 22,17–20). Dále Ježíš pokračuje narážkou na zrádce u stolu a vyslovením „běda“ člověku, který jím je (Lk 22,21–22). Na to reagují učedníci diskuzí mezi sebou, kdo zrádcem je (Lk 22,23), a sporem, kdo z nich je největší, který Ježíš ukončí překvapivým sdělením, že kdo má přední postavení, má být poslední a služebníkem všech a dále jim říká, že oni jsou ti, kteří s ním ve zkouškách vytrvali a usednou na trůn a budou vládnout (Lk 22,24–30). Pak Ježíš osloví Petra a předpoví mu, že než kohout zakokrhá, třikrát ho zapře (Lk 22,31–34) a učedníky vyzve, aby vzali měšce a mošny a za plášť si koupili meč, předpoví své započtení mezi zločince

¹⁷⁶ Lukášův Ježíš při Poslední večeři mluví ke svým apoštolům o sobě jako o tom, který jim slouží (Lk 22,27c). Lukáš změnil Markovo „za mnohé“ (Mk 14,24) za „za vás“ (Lk 22,19–20), ale tato změna ani nepomíjí ani nesnižuje význam pojmu služba nebo nepřímá vzdání se svého života. Znovu ve Skutcích apoštolů (Sk 8,30–35) Lukáš shrnul Ježíšův život a smrt v přímém odkazu na Izaiášovu pasáž o služebníkově (Iz 53,7–8). Můžeme se ptát, proč se Lukáš více nezabýval odčiněním hříchů (ve stylu Starého zákona), když mluví o Ježíšově smrti. Srov. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*. str. 1516.

a blízkost dosažení cíle (Lk 22,35–38). Potom se odebral na Olivovou horu a učedníci šli s ním. Na hoře je Ježíš vyzývá k modlitbě a sám se opodál začne modlit, aby plně vyjádřil přijetí Otcovy vůle. Anděl mu v této těžké hodině dodává síly, zatímco učedníci spí. Se zármutkem je budí a opětovně vyzývá k modlitbě, aby neupadli v pokušení (Lk 22,39–46). Následuje Lukášův popis Jidášovy zrady, Ježíšův výrok o vládě tmy a Ježíšovo zatčení a odvedení do veleknězova domu (Lk 22,47–54). Petr celé dění zpovzdálí sleduje a Ježíše třikrát zapře (Lk 22,55–62). Lukáš dále pokračuje líčením událostí před radou, velekněží a zákoníků a u před Pilátem, kam je Ježíš předveden (Lk 22,63–23,2). Pilát se ze začátku brání Ježíše odsoudit, neboť na něm neshledává žádnou vinu, pošle ho k Herodovi, do jehož pravomoci spadala Galilea, z níž Ježíš pocházel (Lk 23,3–7). Herodes se zaraduje při pohledu na Ježíše, neboť o něm hodně slyšel, když se však nedočká žádného zázraku ani odpovědi na svoje otázky, pošle Ježíše zpět k Pilátovi (Lk 23,8–11). Ten chce Ježíše opět propustit a vzpírá se odsoudit Ježíše k smrti, protože na něm nenalézá nic, za co by smrt zasloužil. Nátlakem a velkými křikem si však velekněží, členové rady a lid nakonec ukřižování vynutí a Pilát se jejich nátlaku podřídí (Lk 23,13–25). Ježíš je odveden, jistý Šimon z Kyrény mu pomáhá nést kříž a za tím jde zástup lidu. Nařikající ženy, které Ježíše pak oplakávají, napomíná (Lk 23,26–31). Spolu s Ježíšem jsou ukřižováni ještě další dva zločinci, jeden po pravici, druhý po levici. Lukáš jako jediný zachytil rozhovor Ježíše s těmito zločinci (srov. Lk 23,39–43).

Ježíš zemřel¹⁷⁷ v pátek a tento den bylo také Jeho tělo uloženo do hrobu ve skále (Lk 23,44–54). Ženy, které přišly s Ježíšem z Galileje, viděly hrob i to, jak bylo tělo

¹⁷⁷ U Lukáše není Ježíš popisován jako dávající svůj život "jako výkupné za mnohé" (Mk 10,45) nebo jako že "pokládá svůj život za naše přestupky" (např. Řím 4,25). Přesto byl uznávaný i umírající jako spasitel, jak je patrné z výsměšných poznámek "vůdců" (Lk 23,35), "vojáků" (Lk 23,36–37), a dokonce jednoho ze "zločinců" (Lk 23,39). Jeho poznámka pomohla "druhým", aby ho uznávali (Lk 23,35); a i krátce před tím, co vydechl naposled. Ukřižovaný Ježíš ujišťuje kajícího se zločince, že ten samý den bude s ním v ráji (Lk 23,43). Tak Lukáš, vypravěč příběhu, dramaturguje účinek události: Co Ježíš Nazaretský svou smrtí učinil pro lidstvo, je vykoupení. Ještě další aspekt Ježíšovy smrti se vyjasní, když si propojíme toto, s tím, co řekl při Poslední večeři. Nyní se objeví pravý význam jeho slov: „utrpení“ (Lk 22,15), „tělo, které se dává za vás“ (Lk 22,19), „nová smlouva v mé krvi, která se prolévá za vás“ (Lk 22,20). S těmito verši z dřívější části vyprávění může čtenář Lukášova evangelia porozumět logickému závěru, že jeho smrt byla obětí. Lukáš nevyjádřil význam Ježíšovy smrti tak jasně, jako to bylo učiněno v Listu Efezským, "tak jako Kristus miloval nás a sám sebe dal za nás jako dar a obět', jejíž vůně je Bohu milá", nebo tak přesně, jak to bylo řečeno v Listu Židům, „(on) sňal hřích obětováním sebe sama“ (9:26), nebo dokonce tak jasně jako 1 Pt 2,24, „ On na svém těle vzal naše hříchy na kříž, abychom zemřeli hříchům a byli živi spravedlností“, ale Lukáš naznačil nepřímé a spasitelské aspekty Ježíšovy smrti. Připomeňme si také myšlenku odpuštění hříchů, které se táhne celým evangeliem a které má být chápáno jako Lukášovo vyjádření účinku Kristova příběhu. Znovu,

pochováno. Vrátily se, aby připravily vonné masti a oleje. V sobotu zachovaly sváteční klid podle příkázání a k hrobu se vrátily až časně zrána druhého dne po sobotě (Lk 23,55–24,1). Kámen od hrobu byl ale odvalený, ženy vešly dovnitř, ale Ježíše ženy nenašly. Stanuli u nich však dva muži v zářícím rouchu, aby jim řekli, že Ježíš vstal z mrtvých, a připomněli jim Ježíšova slova o tom, že musí být vydán do rukou hříšných lidí, ukřižován a třetího dne vstát z mrtvých. Ženy se rozpomněly, co jim Ježíš říkal, vrátily se od hrobu a oznámily všecko jedenácti učedníkům. Na tomto místě Lukáš jmenovitě uvádí některé z žen: Marie z Magdaly, Jana, Marie Jakubova a ještě jiné. Učedníkům však slova žen připadala jako blouznění a nevěřili jim. Petr se rozběhl k hrobu, nahlédl dovnitř (přesvědčit se stejně jako ženy před ním), uviděl tam ležet jen plátna a v údivu se vrátil (Lk 24,2–12). Zmrtvýchvstalý Ježíš se pak ukáže dvěma učedníkům na cestě do Emauz, kteří ho hned nepoznávají, ale oči se jim otevrou při lámání chleba a zmizí. Hned se vypraví na cestu zpět do Jeruzaléma, kde o tomto zážitku řeknou jedenácti učedníkům (Lk 24,13–35). Když o tom mluvili, stál Ježíš uprostřed nich, vyzval je, ať se ho dotknou, snědl před nimi kus pečené ryby a připomněl jim, co o něm bylo napsáno v zákoně Mojžíšově, v Prorocích a Žalmech. Tehdy jim otevřel mysl a oni porozuměli. Vyzval je, aby zůstali ve městě, dokud nebudou vyzbrojeni mocí z výsosti, potom je vyvedl k Betanii, požehnal jim, vzdálil se od nich a byl nesen do nebe (Lk 24,36–53). Tím Lukášovo evangelium končí.

jednou ukřižován a povýšen Bohem, je prohlášen za toho, skrze jehož jméno je dosaženo odpuštění hříchů (např. Sk 10:39–43, 13,38–39). Skutečnou otázkou je, jestli Lukáš popisuje ukřižování a smrt Ježíše výhradně jako skutek učiněný z nevědomosti kvůli nepochopení prorocství ze Starého zákona, skutek, který Bůh sám pak opravil tím, že Ježíš vstal z mrtvých (viz Sk 2,36–3:17; 13,27). Nebo zda to chápat jinak - v Lukášově teologii je odpuštění hříchů spojeno s mesiášstvím Ježíše, které je založeno na vzkříšení (např. Sk 2,37), však není v této souvislosti řešeno nic o zvláštním významu jeho smrti. Je pravda, že Lukáš dělá na určitých místech Skutků apoštolů smrt Ježíše velmi přítomnou, bez zmínek o jejím spásitelském významu. Měli bychom si přiznat, že to později nezdůraznil, tak jak to udělal Pavel. Částečným vysvětlením pro tento Lukášův pohled je, že určitě pasáže ve Skutcích apoštolů jsou diskutabilní, tak nemůžeme popřít ani to, že nevěděl, jak se k tomu postavit. Srov. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*. str. 1514-1516.

4.3.3. Struktura

Určit strukturu tohoto úryvku je docela složité s ohledem na délku. Souvětí by se dalo rozdělit na dvě, popřípadě tři části. U dělení do dvou by šlo o přátele stojící opodál a galilejské ženy. Varianta rozdělení do tří částí by vypadala takto:

1. Přátele stojící opodál
2. Ženy z Galileje
3. Očité svědectví žen nebo vidící ženy.

Lukáš po popisu dramatických událostí předcházejících a doprovázejících smrt Ježíše, přináší zmínku o známých, kteří byli v blízkosti Ježíše až do konce. V druhé části věty svatý Lukáš zmiňuje ženy z Galileje, které Ježíše také věrně doprovázely. Třetí část je poměrně překvapivá, neboť to jsou právě jen ženy z Galileje, které to všechno viděly. Zatímco přátelům je přisouzena statická role těch, kteří stojí, ženy zastupují jistý dynamický prvek, neboť doprovázely (tedy se pohybovaly) a všechno viděly (tedy se dění v jistém smyslu aktivně účastnily).

4.3.4. Rozbor veršů

Všichni jeho přátelé stáli opodál, – doslova „všichni, které znal (*gnóstoi*)“.¹⁷⁸ Podobné použití *gnostoi* užívá Lukáš ve druhé kapitole (Lk 2,44), když popisuje, jak dvanáctiletý Ježíš zůstal v chrámě a jeho rodiče ho mezitím hledali mezi příbuznými a známými. V Lukášově evangeliu nestojí poblíž kříže jen ženy, jako v Markově evangeliu (Mk 15,40–41), ale také známí - muži, blíže neidentifikovaní. Mohou to být buď "příbuzní" (*syngeneis*, jako např. v Lk 14,12;21,16), "bratři" (*adelphoi*, tohoto označení používá Lukáš ve Skutcích apoštolů Sk 1,15), nebo "učedníci" (*mathetai*, např. Lk 6,13). Protože Lukáš nikdy nepopisoval útěk učedníků a na rozdíl od Marka (Mk 14,50) a Matouše (Mt 26,56) scénu, kdy učedníci v zahradě Ježíše opustili, vynechává, je pravděpodobné, že někteří z učedníků museli být přinejmenším zahrnuti

¹⁷⁸ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 395.

do "známých".¹⁷⁹ Místo útěku učedníků líčí evangelista Petra, který kráčí „zpozvzdálí“ (*apo makrothen*) (Lk 22,54) za Ježíšem. I z tohoto důvodu se můžeme domnívat, že ve skupině, která sleduje dění „zpozvzdálí“ (*apo makrothen*), jsou i Ježíšovi učedníci.¹⁸⁰

i ženy, které Ježíše doprovázely - i když zde nejsou ženy jmenovány konkrétně, s největší pravděpodobností se jedná o ženy, které Lukáš zmiňuje v Lk 8,2 - Marii, zvanou Magdalskou, Janu ženu Herodova správce Chuzy, Zuzanu a další nejmenované. „Lukáš o těchto ženách říká tři důležité věci: a) ačkoliv se odlišují od apoštolů, neliší se od učedníků - „doprovázely ho“, b) přišly z Galileje a Ježíše a Dvanáct podporovaly ze svých prostředků (Lk 8,1–3) – tyto ženy jsou součástí jádra galilejské obce, která se stane první církví v Jeruzalémě (Sk 1,14), c) jsou svědky průběhu Ježíšova působení (Lk 8,1–3), smrti a pohřbu (Lk 24,55) i zmrtvýchvstání (Lk 24,1–8).“¹⁸¹ V kapitole 24, ve verši 10 jsou uvedeny některé z žen, které se vydaly časně zrána k Ježíšovu hrobu a našly hrob prázdný. Jsou to Marie z Magdaly, Jana, Marie Jakubova a ještě jiné. Marii z Magdaly a Janě jsem se podrobněji věnovala v kapitole 4.1.4. Marie Jakubova (někdy bývá zřejmě označována i jako Marie, matka Jakubova, Marie, matka Kleofášova nebo jiná Marie) je pravděpodobně matkou Jakuba a Josefa, objevuje se mezi ženami doprovázejícími Ježíše na cestě do Jeruzaléma a ženami přítomnými ukřižování (Mt 27,55) a objevují se i s Marií Magdalénou ráno při vzkříšení (Mt 28,1). Další detaily poskytují ve svém evangeliu Marek, který píše o Marii, matce Jakuba mladšího a Josefa, která byla přítomna ukřižování spolu s Marií Magdalénou a Salome (Mk 15,40) a objevuje se i mezi ženami přinášející v den vzkříšení vonné masti ke hrobu (Mk 15,47). Evangelista Jan používá v případě této Marie popisný termín Kleofášova, když píše o ženách, které stály pod Ježíšovým křížem: byly to Marie - Ježíšova matka, sestra jeho matky, Marie Kleofášova a Marie Magdalská (Jan 19,25).¹⁸² Ženy z Galileje jsou jasně odlišeny od "dcer z Jeruzaléma" (Lk 23,28).¹⁸³

z Galileje – Galilea (z hebrejského *gálil* což znamená prstenec, kruh – odtud význam „oblast, krajů) je název části Severní Palestiny, kde Ježíš žil a započal svou službu. Původně byla Galilea součástí území přiděleného dvanácti kmenům, ale pod tlakem jiných národů, zde byli Židé obklopení ze tří stran nežidovským obyvatelstvem, na čas

¹⁷⁹ Srov. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*. str. 1520.

¹⁸⁰ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 395.

¹⁸¹ JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 395.

¹⁸² Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 586.

¹⁸³ Srov. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*. str. 1521.

dokonce o toto území přišli a stáhli se na jih (za vlády Makabejců) a Galilea musela být poté osídlována znovu. Tato skutečnost a rozmanitost obyvatelstva způsobila, že Židé z jihu Galilejci opovrhovali. Galilea byla především hornatou zemí, obklopenou rovinami a náhorními plošinami – pobřežní roviny, pláň Esdraelon a jordánská soutěska. Galileu tvoří jižní cíp Libanonského pohoří a zemský povrch se zde snižuje ve směru od severu na jih ve dvou stupních. Vyšší stupeň představuje Horní Galileu v novozákonní době zalesněnou, řídko osídlenou hornatou krajinu. Nižší stupeň tvoří Dolní Galileu, kvetoucí úrodnou hustě osídlenou zemi, k níž se vztahuje většina novozákonních vyprávění. V Ježíšově době odolávala Galilea náporu Římanů. Dolní Galilea byla významným územím, neboť se v ní díky poloze prolínalo několik hlavních cest římské říše. Obyvatelé Galileje se živili hlavně zemědělstvím, rybolovem a obchodem, což se odráží i v Ježíšově učení a podobenstvích. Galilejský lid poskytl první učedníky a početné osady se staly Ježíšovým prvním misijním polem.¹⁸⁴

a všechno to viděly. – staly se očitými svědky Ježíšovy smrti.¹⁸⁵ Ženy stály v povzdálí a dívaly se. Ve skutečnosti v řeckém textu ženy samy hrály poslední roli, poslední pořadí, které však nebylo významné, právě naopak. Tvar slovesa *horosai* se používá pro ženský rod, ony "vidí". Jsou svědkyněmi Ježíšovy smrti, ale jejich úloha není stejná jako úloha nečinných zástupů, zírajících (*theoresantes*) na představení (Lk 23,48). Ta dvě slovesa, *horan* a *theorein*, jsou také použita společně v Janovi (Jan 16,19).¹⁸⁶

4.3.5. Komentář

I když Lukášův Ježíš nevykřikne slovy žalmu 22,2, svěruje sám sebe do péče svého Otce. S použitím žalmu 31,6 se opět modlí ke svému Otci, když říká "Do tvých rukou svěruji svou duši" (Lk 22,46). On, který několikrát v tomto evangeliu byl vyličen jako ten, který byl předán "do rukou lidu" (*eis cheiras anthropon* Lk 9,44; 18,32; 20,19; 22,53; 24,7), nyní sám sebe, svou duši svěruje do rukou Otce. Splnil svoji roli: kázání o království Božím, kvůli kterému byl vyslán (Lk 4,43). Exodus, o kterém bylo

¹⁸⁴ Srov. Kolektiv autorů. *Nový biblický slovník*. str. 261.

¹⁸⁵ MÜLLER, Paul Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. str. 167.

¹⁸⁶ Srov. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*. str. 1521.

předurčeno, že bude dovršen v Jeruzalémě (Lk 9,31), přechod k Otci je nyní shrnut v těchto slovech. Jak je citováno v žalmu 31,6, vydechne naposledy. Ježíš Nazaretský, ten, který byl určen k tomu, že usedne na „trůn svého otce Davida“, že „bude králem domu Jákobova navždy“, a jehož „kralování bude bez konce“ (Lk 1,32–33), nyní umírá zařazen mezi těmi „mimo zákon“ (Lk 22,37). Protrpěním všeho toho Ježíš vstupuje "do své slávy" (Lk 24,26); stane se v Lukášově evangeliu sám trpícím Mesiášem. On, který byl v tomto evangeliu přínoscem míru, nyní umírá v míru, odevzdává se Otci. Tak umírá Ježíš Nazaretský v Lukášově evangeliu, pokojný a odpouštějící, doprovázený kataklysmaty a obklopen svými příznivci. Pro ty, kdo stáli při něm, není význam jeho smrti ztracen. Evangelistův komentář o pohanském římském setníkově ze setníka prakticky dělá křesťana (nebo přinejmenším Žida): on glorifikoval Boha, když přiznal „Opravdu, ten muž byl nevinný“ (Lk 23,47). Lukáš se vyhýbá Markově formulaci (buď protože preferuje svůj starší zdroj „L“, nebo si myslí, že slova „syn Boží“ ze rtů pohana mohou být jeho čtenáři špatně chápána). Ale prohlášení celníka o Ježíšově nevině tvoří podstatu jeho glorifikace Boha, protože poznává význam nevinné smrti v Božím plánu.¹⁸⁷

Setník však není jediným svědkem Ježíšovy smrti. V Lukášově teologii je role svědka důležitá a v tomto smyslu to zde začíná zvláštním způsobem. Hodně se tím zabývá následující kapitola 24. Ti, kdo stojí kolem a přihlížejí, jsou oba „zástupy“, které zírají na všechno, co se děje, jako by to bylo představení, Ježíšovi „známí“ (muži) a ženy z Galileje. Lukáš nejmenuje ty poslední (na rozdíl od Marka 15,40b), protože čtenář ví z Lk 8,2–3, kdo ony jsou: Marie zvaná Magdalena, z které vyšlo sedm démonů, Jana, manželka Chuza, Herodova správce, Zuzana a mnoho jiných. Stejně jako Marek neví nic o přítomnosti Ježíšovy matky u kříže; kterou zmiňuje ve svém evangeliu Jan 19,25–27. Pouze v tomto evangeliu jsou, jak jsme řekli, lidé, kteří litovali toho, co se stalo – „bijíce se v prsa“ (Lk 23,48).¹⁸⁸

Silvano Fausti spojuje první část věky: „Všichni jeho přátelé stáli opodál“ s narážkou na žalm: „Moji přátelé a druhové se vyhýbají mému neštěstí, i moji příbuzní se mě straní.“ (Žl 38,12).¹⁸⁹ Někdy jsou pochybnosti, zdali je nějaká nepřímá zmínka v těchto

¹⁸⁷ Srov. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*. str. 1514-1515.

¹⁸⁸ Srov. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*. str. 1515.

¹⁸⁹ Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. str. 804-805.

slovech k Žl 38,12 („moji příbuzní se drží v povzdálí“) nebo k jinému Žl 88,9 („ty jsi mé známé ode mne vzdálil“). Může zde skutečně taková zmínka být, i když Lukáš odvozuje část svého popisu od Marka (Mk 15,40a). Oba žalmy jsou modlitby plné osobních nářků a měly by odpovídat situaci.¹⁹⁰ Dobré je si povšimnout, že Lukáš na rozdíl od Marka (Mk 14,50) nemluví o tom, že by učedníci Ježíše opustili, hovoří pouze o Petrovi, který pozoruje zpovzdálí dění po zatčení Ježíše a svého Pána třikrát zapře (Lk 22,31–34).¹⁹¹

Ženy, které Ježíše doprovázely z Galileje, stály pod křížem a dívaly se na to, nedělají nic. Možná si uvědomily, že cestu následování, která započala v Galileji, ukončil kříž. Stály pod křížem a uvažují a rozjímají nad Ukřižovaným a do jejich srdcí skrze oči vstupuje *theoria* kříže, která dává poznat Boží soucit (řecky *sympatheia*) s člověkem.¹⁹² „Ona citlivost slabého, které se silná brání, je právě počátek lásky. Ta se zjevuje bez jakékoliv víceznačnosti právě tehdy, když se člověk ocitne bezmocný a bezbranný před milovaným. Tehdy buď uhne svým pohledem jinam, nebo nám projeví „sym-patii“, to znamená, že společně s námi trpí naším zlem. Soucit překonává i ten těžko překonatelný práh samoty druhého člověka, smrt.“¹⁹³ Tyto ženy se dívaly na Ježíšovo ukřižování a smrt, hledí na Boží soucit se světem a jsou vtahovány do jeho vlastního cítění k němu. Tyto ženy představují církev charakterizovanou těmito základními známkami: následovat, stát u kříže, kontemplovat Ukřižovaného, odpovídat na jeho soucit až do krajnosti. Ony představují živé evangelium, v nich pokračuje to, co se událo na Kristu, ony jsou pisatelkami skutečných dějin církve.¹⁹⁴

Evangelista ukazuje čtyři různé reakce na Ježíšovu smrt. Každá reakce je svým způsobem pozitivní a předjímá další dění. Lukáš začíná těmi, kdo stojí nejbližší. První reakci poskytuje setník svým prohlášením, že Ježíš byl skutečně spravedlivý člověk (Lk 23,47). Ježíš je Boží „Spravedlivý“, jak dokládá Lukáš ve Skutcích apoštolů (Sk 3,14), je Mesiáš přinášející uzdravení a spásu. Setníkův výrok dokládá, že Ježíš je „Vyvolený“. Svatému Lukášovi zde jde o to ukázat Ježíšovu smrt jako skutek trpícího Služebníka, jehož prorokoval prorok Izaiáš (Iz 53,11). Tím, že toto prohlášení zazní z úst pohanského vojáka, otvírá tak Lukáš pohled na bohabojné pohany, kteří se stanou

¹⁹⁰ Srov. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*. str. 1521.

¹⁹¹ Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. str. 804-805.

¹⁹² Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. str. 805.

¹⁹³ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. str. 805.

¹⁹⁴ Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. str. 805.

součástí obnoveného Božího lidu. Druhá reakce je zachycena v postoji lidu. Evangelista se snaží, aby těmto lidem nepřičetl účast na odmítnutí a smrti proroka, proto už ve scéně o ukřižování odlišuje výsměch velekněží a členů rady od tichého mlčení lidí ze zástupu. Ve dvou stručných větách pak popisuje jejich kajícnost a ochotu k obrácení („bijí se v prsa“ a „vracejí se“). Třetí reakce představuje jednání Josefa z Arimatie, který si na Pilátovi vyžádá Ježíšovo tělo a pohřbí je v nové hrobce ve skále. Zmínkou o Josefově nesouhlasu s počínáním členů rady a velekněží a označením Josefa jako člověka spravedlivého a ušlechtilého, očekávajícího Boží království, ho Lukáš řadí mezi zbožné v Izraeli. Čtvrtou reakcí zastupuje postoj žen, které Ježíše doprovázely z Galileje, viděly, co se stalo, a připravily masti pro Ježíšovo tělo. Jen Lukáš věnuje tolik pozornosti svědecké roli žen. Dvakrát připomíná, že tyto ženy přišly v Ježíšově doprovodu z Galileje (Lk 23, 49.55), výslovně si všímá, že pozorovaly dění kolem Ježíšovy smrti a pohřbu (Lk 23,55). Brzy svatý Lukáš ukazuje, že se tyto ženy staly prvními svědky vzkříšení (Lk 24,10) a součástí obce, která přijala Ducha Svatého (Sk 1,14). Svatý Lukáš zdůrazňuje naprostou věrnost těchto žen Ježíšovi. Zároveň se jako očitě svědkyně stávají ženy pro svatého Lukáše spojovacím článkem těchto klíčových událostí.¹⁹⁵

Ženy viděly, jak Ježíš zemřel, aby se později právě tyto ženy staly svědky Ježíšova vzkříšení, které je výchozím bodem víry každého křesťana. Svatý Lukáš zdůrazňuje roli žen jako svědků, opakuje, že Ježíše doprovázely z Galileje a byly s ním. Negativní tón o ženách, který najdeme v Markově evangeliu (Mk 16,5–8) svatý Lukáš zcela pomíjí. Ženy nedostávají žádné nařízení, aby předaly zprávu učedníkům, (což u Marka pro svůj strach neudělají), ale Lukáš vypráví, jak samy oznámí učedníkům všechno, co se jim přihodilo. Problém nevíry se netýká jich, ale mužů – jedenácti učedníků a ostatních, kteří se zjevným pohrdáním považují zprávu žen za výplod jejich blouznění. I když se Petr jde k hrobu přesvědčit, co se stalo, a zjišťuje, že hrob je prázdný, přesto sám nevěří, jen se v úžasu vrací.¹⁹⁶

¹⁹⁵ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 396-398.

¹⁹⁶ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. str. 401.

Z hlediska formy je epizoda dalším z Příběhů o Ježíši, který byl tradičně šířen ústním podáním.¹⁹⁷

Evangelista Lukáš sice zmiňuje vedle sebe Ježíšovy známé a ženy, ale domnívám se, že to je další z Lukášových paralel, kterými chce ukázat různé postoje a chování zvolených osob (např. Zachariáš x Marie; zločinec po levici x zločinec po pravici; Šimon x hříšná žena). Ježíšovi známí stojí opodál, mlčí, jsou zachmuřeni možná zdrceni nebo zklamáni a své pohledy upírají do země nebo se rozpačitě dívají jeden na druhého. Stojí v naprostém tichu a jejich pocity jsou rozporuplné a spíše než soucit s Ježíšem cítí lítost nad sebou. Ženy také pozorují celé dění a je to pro ně nesmírně bolestné a těžké, vyžaduje to obrovskou vnitřní sílu nesklopit pohled do země a vidět, jak je milovaný člověk neprávem potupen, trpí a umírá. Nemohou pomoci jinak, než pohledy plnými účasti a soucitu. Pokud srovnáme stojící Ježíšovy přátele a dívající se ženy, které Ježíše doprovázely, pak z tohoto porovnání vyjdou tyto ženy jednoznačně lépe. Pokud následně tito známí (mezi nimiž zřejmě byli i Ježíšovi učedníci), považují slova žen o vzkříšení Ježíše z mrtvých za blouznění a nevěří jim (Lk 24,11), jak je to interpretováno Johnem Nollandem (viz kap. 4.1.5), pak si myslím, že není správné snižovat hodnověrnost svědectví žen ani ho jakýmkoliv způsobem zlehčovat. Domnívám se, že svatý Lukáš spíše než zpochybnění svědectví z úst žen a umenšování či bagatelizování role těchto žen jako svědků a následovnic ukazuje na zatvrzelost a slabou víru mužů. Již dříve Lukáš čtenáře seznamuje například s prorokyní Annou, která mluví o Ježíši jako vykupiteli (Lk 1,38) nebo o Alžbětě, která naplněná Duchem Svatým pronáší mocným hlasem k Marii slova o jejím požehnání a blahoslavenství (Lk 1,41–45). Ani u jedné z těchto žen není v evangeliu zmínka o blouznění či náznaku jakýchkoliv pochybností. Svědectví těchto žen je podáno jako důvěryhodné a není proto důvod neaplikovat stejnou důvěryhodnost i na ženy přinášející svědectví o Ježíšově vzkříšení. Dalším podstatným důkazem je to, na čí straně byl pravda, kdo pravdu měl a kdo ji jen odmítal přijmout a uvěřit. Plyne z toho ještě druhá věc: pokud učedníci nevěřili svědectví žen, protože jim je tlumočily ženy, pak to bylo jednoznačně špatné. Skutečnost, že se ženy o Ježíšově vzkříšení dozvěděly první, tkví v tom, že to tak Bůh chtěl. Nelze to vykládat jako dílo náhody, neboť to byl Boží záměr. Možná, že někteří z učedníků s tím mohli mít jisté problémy.

¹⁹⁷ Srov. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 18:35-24:53* Nashville: Thomas Nelson Publisher, 1993 str. 363-367.

Vrátíme-li se ke sporu, který mezi sebou učedníci měli při Poslední večeři, sporu, kdo z nich je asi největší, všimněme si, co jim Ježíš odpovídá. Největší je ten poslední, největší je ten, kdo slouží (Lk 22, 24–26). Lukáš zde opět užívá tvar slovesa *diakoneó*, stejně jako u Šimonovy uzdravené tchyně (Lk 4,39), u pohostinné Marty (Lk 10,40) nebo u žen v Ježíšově doprovodu (Lk 8,3). Ve většině případů, kdy Lukáš ve svém evangeliu sloveso *diakoneó* používá, je užito ve spojitosti s ženami. Lze z toho odvodit, že pokud ženy slouží a obsluhují (což v té době činily převážně ženy), nebudou jejich místa v Božím království úplně vzadu. Možná i pro službu, kterou šly ženy prokázat Ježíšovu tělu (když nesly k hrobu vonné masti a oleje), jim bylo zjeveno Ježíšovo vzkříšení jako prvním. V Božích očích není žena méněhodnotná než muž, i když v Ježíšově době (a nejen v té), byly ženy chápány jako podřadné a podřízené mužským protějškům. Z pohledu Boha jsou si muž i žena rovnocenní, neboť byli stvořeni Bohem k jeho obrazu (Gn 1,27).

Závěr

V úvodu práce jsem si položila několik otázek: Jak Ježíš vnímal roli ženy? Byl jeho přístup k ženám odlišný od přístupu tehdejší společnosti? Je moje chápání Lukášova nadčasového postoje v tomto směru a důležitost, jakou klade ženám, oprávněné? Jaký podíl mají ženy v Ježíšově veřejném působení z pohledu tohoto evangelisty? Svědčí zvolené části skutečně o jiném Lukášově chápání role žen v tehdejší společnosti? Je to pouze můj subjektivní dojem, nebo byl Lukášův pohled radikálně odlišný? Lze najít odpověď i po dvou tisících letech, jež nás od doby vzniku Lukášova díla dělí? Nyní na konci své práce docházím k závěrečnému bilancování a domnívám se, že uvedené otázky mohu odpovědět.

Ježíš projevoval otevřenost pro spolupráci žen, jaká nebyla v židovském prostředí obvyklá, a nadneseně řečeno bořil hranice zvyklostí a stereotypů a to i přes kritiku farizeů. Dokazuje to přítomnost žen v jeho doprovodu i postoj učedníka znázorněný Marií. To, že kontemplativní rozměr života může být nesen i ženou, dokazuje Lukáš na jemné konfrontaci Ježíše s Martou. V evangeliu nenajdeme žádný podnět k tomu domnívat se, že žena by měla být pouze méněcennou bytostí bez možnosti a schopnosti vlastního rozhodování. Lukáš zaznamenává významnou roli, která je ženám jako svědkům Ježíšova utrpení i vzkříšení předurčena a na kterou byly již předem připravovány. Pokud by mělo záležet výhradně na společnosti, zvolila by jistě pro tak významné svědectví mužského zástupce spíše než představitelky slabšího pohlaví.

Lukáš svojí kompozicí, kdy některé zmínky či části ze svého zdroje vynechává, nebo naopak přibírá, zdůrazňuje role i důležitost žen. Za ne bezvýznamné považují povšimnout si i paralel v Lukášově evangeliu, v nichž ženy vycházejí jednoznačně lépe než muži. I to je důkazem toho, že jeho pohled na ženy byl jiný. Čím to však bylo dáno, je otázkou a důvodů mohlo být několik: jiné prostředí, ve kterém vyrůstal; větší otevřenost vnímání Ježíšova postoje k životu, která mu umožnila více se tomuto postoji přiblížit; vlastní zkušenosti a schopnost odpoutat se od všeobecného názoru většiny; dar vidět víc, než jen vidět pouhým okem; kombinace zde uvedeného nebo možná i jiný důvod. To už se zřejmě nedozvíme. Svatý Lukáš však byl určitě člověk s laskavým

milujícím srdcem, naplněný Duchem Svatým, obdařený moudrostí, otevřeností a svobodnou myslí.

Důležité je, že i po tak dlouhé době, jaká nás od Lukášovy doby a sepsání jeho díla dělí, je třetí evangelium i Skutky apoštolů stále aktuální a sdílné dnešnímu člověku. Pro mě zůstává nadčasové, což jsem vlastními úvahami v komentářích reflektovala. Pokud se člověk zamyslí a zblízka podívá na dané úryvky, ale i celé Písmo, všimne si rozmanitých souvislostí a určité jednotnosti, které prolínají celou Bibli, tou jednou věcí je láska Boha k člověku. Zvláště u svatého Lukáše jsou Boží láska a milosrdenství hodně patrné, jsou vloženy do celého Lukášova díla jako vzácný poklad nedozírné ceny. Boží láska do sebe pojímá každého člověka, muže i ženu a nečiní rozdíl mezi tím, jestli se jedná o ženu nebo muže, protože oba byli stvořeni k Božímu obrazu. Tuto skutečnost však někdy lidé pouští ze zřetele. Svatý Lukáš k nim však nepatří. On byl tím, který měl tento fakt zakořeněný v srdci a s tím přistupoval k člověku, což vyzařuje z celého jeho díla.

Seznam použitých zkratk

cm	centimetry
cit.	citace, citováno
ISBN	International Standard Book Number, mezinárodní standardní číslo knihy
DNA	kyselina deoxyribonukleová
km	kilometry
Kr.	Kristem
NZ	Nový zákon
např.	například
resp.	respektive
S. L. Evag.	svatý Lukáš evangelista
S. L. E.	svatý Lukáš evangelista
srov.	srovnání
str.	strana
sv.	svatý
SZ	Starý zákon
tzv.	tak zvaný
v.	verš

ABECEDNÍ SEZNAM ZKRATEK BIBLICKÝCH KNIH

Ex	Exodus (2. Mojžíšova)
Dt	Deuteronomium (5. Mojžíškova)
Fm	List sv. Pavla Filemonovi
Gal	List sv. Pavla Galat'anům
Gn	Genesis (1. Mojžíšova)
Iz	Izaiáš
Jan	Janovo evangelium
Kol	List sv. Pavla Kolosanům
1 Kor	1. list sv. Pavla Korint'anům
Lk	Lukášovo evangelium
Lv	Leviticus (3. Mojžíšova)
Mk	Markovo evangelium

Mt Matoušovo evangelium
Sk Skutky apoštolů
Řím List sv. Pavla Římanům
Žl Žalmy
1 Sam 1. kniha Samuelova
1 Pt 1. list sv. Petra
2 Tm 2. list sv. Pavla Timotejovi

Seznam literatury

1. ALEXANDER, Pat a David. *Průvodce Biblií*. 1. vydání, Praha: Česká biblická společnost, 2009. ISBN 978-80-87287-13-2.
2. CARSON, Donald Arthur; MOO, Douglas J. *Úvod do Nového zákona*. 1. vydání, Praha: Návrat domů, 2008. ISBN 978-80-7255-165-1.
3. Český ekumenický překlad. *Řecko-český nový zákon*. 1. vydání. Praha: Česká biblická společnost, 2011. ISBN 978-80-87287-38-5.
4. DEBERGÉ, Pierre. *Peníze v Bibli*. 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-554-3.
5. Ekumenický předklad. *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1. vydání. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1979.
6. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. 1. vydání, Praha: Paulínky, 2011. ISBN 978-80-7450-025-1.
7. Srov. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (I-IX)*. New York: The Anchor Bible, 1981. ISBN 0-385-00515-6.
8. FITZMYER, Joseph, A.. *The Gospel According to Luke (X-XXIV)*. New York: The Anchor Bible. 1985. ISBN 0-385-15542-5.
9. THEIßEN, Gerd. *Úvod do Nového zákona*. 1. vydání, Jihlava: Mlýn, 2008. ISBN 978-80-86498-26-3.
10. GOODING, David. *Lukášovo evangelium*. 1. vydání. Praha 5: Návrat domů, 1994. ISBN 80-85495-04-X.
11. HEINRICOVÁ, Marie. *Lukáš, křesťan a misionář, teolog a svatopisec*. bakalářská práce, Hradec Králové: Pedagogická fakulta UHK, 2014.
12. HENGEL, Martin. *Evangelista Lukáš, první křesťanský dějepisec*. 2. vydání, Praha: Vyšehrad, 1994. ISBN 80-7021-129-6.
13. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. ISBN 80-7192-560-8.
14. KEENE, Michael. *Bible kapesní průvodce*. 1. vydání, Praha: Biblion, 2011. ISBN 978-80-87282-08-3.
15. KLIESCH, Klaus. *Skutky Apoštolů*. 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-287-0.
16. KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude Vaše dítě jmenovat?* 3. vydání, Praha: Academia, nakladatelství AV ČR, 1999. ISBN 80-200-0775-X.

17. Kolektiv autorů pod vedením SVOBODY, Ludvíka. *Encyklopedie antiky*. 1. vydání, Praha: Academia, 1973.
18. LÉON-DUFOUR, Xavier a kolektiv, *Slovník biblické teologie*. 2. vydání (reprint 1. českého vydání, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím 1981), 2003. ISBN 80-200-1127-7.
19. LOSKA, Tadeusz. *Ewangelia wedlug św. Lukazsa, Tajemnica Chtystusa pośród nas*. 1. vydání, Katowice: Księgarnia św. Jacka, 1996. ISBN 83-7030-161-4.
20. MARTINI, Carlo Maria. *Hlásatelé evanjelia u Lukáša*. 1. vydání, Bratislava: Serafín, 2009. ISBN 978-80-8081-087-0.
21. MÜLLER, Paul-Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. ISBN 80-7192-261-7.
22. *Nový zákon. Předklad COL Rudolf*. 3. vydání. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1970.
23. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 1-9:20*. Nashville: Thomas Nelson Publisher, 1989. ISBN 0-8499-0234-7.
24. NOLLAND, John. *Word Biblical Commentary Luke 18:35-24:53*. Nashville: Thomas Nelson Publisher, 1993. ISBN 0-8499-1072-2.
25. POKORNÝ, Petr; HECKEL, Ulrich. *Úvod do Nového zákona*. 1. vydání, Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-186-9.
26. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 4. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-394-4.
27. POTOK, Chaim. *Putování*. 1. vydání, Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-425-1.
28. RATZINGER, Joseph. *Eschatologie - smrt a věčný život*. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal. 2008. ISBN 978-80-87029-30-5.
29. REBENICH, Stefan. *Antika*. 1. vydání, Velké Bílovice: TeMi CZ, s. r. o. 2008. ISBN 978-80-903873-8-6.
30. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. 1. vydání, Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1465-6.

Internetové odkazy

1. MATĚJKA, Jan; VLČEK, Emanuel. *Lebka sv. Lukáše z pražské katedrály sv. Víta*, Vesmír 79, 2000/10 [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z <http://www.vesmir.cz/clanek/lebka-sv-lukase-z-prazske-katedraly-sv-vita>
2. Knihovna pražské metropolitní kapituly, *Sv. Lukáš a jeho ostatky* [online] [cit.2014-01-26] Dostupné z http://kpmk.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=77:sv-lukas-a-jeho-ostatky&catid=29&Itemid=136&showall=1&limitstart=